

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ

Ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους εὐεργέτας τῆς Θράκης καὶ τοὺς διακεκριμένους ἐπιστήμονας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ὁ ἱατρὸς Σαράντης Ἀρχιγένης.

Οὗτος ἐγεννήθη τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1809 εἰς τὰς Ἐπιβάτας, γραφικὴν κωμόπολιν ἐπὶ τῆς Προποντίδος κειμένην περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπήγετο πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς πρὸ τοῦ ἐκπατρισμοῦ μας. Ὁ πατὴρ του ἐλέγετο Τρανῖκος Διαμαντῆ καὶ ἡ μήτηρ του Εὐφροσύνη.

Ὁ Τρανῖκος ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφονεύθη ὑπὸ τινος Τούρκου ἐντὸς τοῦ καταστήματός του κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀφῆκε τὴν σύζυγόν του χήραν μὲ δύο ἀνήλικα τέκνα. Τὸν Σαράντην καὶ τὴν ἀδελφὴν του.

Ὁ Σαράντης τότε ἦτο μόλις 12 ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του καὶ ἡ περιουσία ἐκείνου διηρπάγη, ἡ οἰκογένειά του περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Ἐνῶ δὲ Σαράντης ἐκ παιδικῆς του ἡλικίας εὐρέθη ὑποχρεωμένος ὄχι μόνον νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται συγχρόνως διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφὴν του. Ἡ ἐργασία του κυρίως συνίστατο νὰ βοηθῇ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διαφόρους ἀλλεῖς Ἐπιβατινοὺς συμμετέχων εἰς τὰ ἔργα των καὶ συνάμα νὰ διασκεδάσῃ αὐτοὺς διηγούμενος κεφάλαια ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ὡς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς, τὰ ὁποῖα ἐμάνθανεν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ μικροῦ ὄρφανου, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, προσεέλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ξηροκρήνης ἐν Βοσπόρῳ (κοινῶς Κουροῦ-τσεσμέ), ὅπου τότε ἐλειτούργει ἡ νῦν ἐν Φαναρίῳ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, κ. Λογάδου, ὅστις ταξιδεύων ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Λογάδης συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἥθος τοῦ Σαράντη συνέστησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι θὰ ἔπρεπε ὁ μικρὸς αὐτὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Σαράντης ὅμως ἦτο ἄπορος καὶ ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ διαθρέψῃ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν του.

Μόλις λοιπὸν ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου του, προσεκολλήθη ὡς ναυτόπαις εἰς τὸ πλοιάριον ἑνὸς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του. Οὗτος μεταφέρων διάφορα ἐπιτόπια προϊόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡμέραν τινὰ συνέπεσε νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν Ξηροκρήνην ὅπου ἐξηκολούθει νὰ διδάσκη ὁ Λογάδης.

Ἡ τύχη, ἡ ὁποία εἶχε φανῇ τόσον δυσμενὴς πρὸς τὸν Σαράντην ἤρχισε νὰ τὸν προσμειδῇ. Ὁ Λογάδης ἐξελθὼν περίπατον πρὸς τὴν παραλίαν, εἰς τὸν ἀτημέλητον ναυτόπαιδα ἀνεγνώρισε τὸν ὄρφανὸν τῶν Ἐπιβατῶν καὶ εὐκολώτατα τὸν κατέπεισε νὰ ἀφίση τὸ ἐπάγγελμά του καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαράντης ἐστερεῖτο τῶν ἀπαιτουμένων μέσων τὸν συνέστησεν εἰς τὴν ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ φιλανθρωπία διακρινομένην οἰκογένειαν τοῦ Χατζῆ - Κώστα καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνης καὶ δαπάναις αὐτῆς κατώρθωσε νὰ διακοῦσῃ ὅλα τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς τῆς Ξηροκρήνης. Εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ξηροκρήνης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἐδόθη καὶ τὸ ἐπίθετον Ἀρχιγένης κατὰ κρατήσαν τάξιν ἀπονομῆς ἀρχαῖζόντων ἐπιθέτων.

Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς του ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης καὶ ἀποτίων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν εὐεργέτην του Χ' Κώστα εἰργάσθη ἐπὶ τινα ἔτη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τῆς οἰκογενείας του. Βραδύτερον ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους Κοινότητας καὶ τελευταῖον ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, εἰς τὴν σχολὴν τῆς ὁποίας ἐδώρησε καὶ τὴν βιβλιοθήκην του, φεύγων, ἵνα μεταβῇ εἰς Παρισίους καὶ σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην.

Προτοῦ ὅμως μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπου ὑπελόγιζε νὰ διατρίψῃ ἐπὶ ἔτη ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἠθέλησε νὰ ἴδῃ καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὴν μητέρα του. Ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν λοιπὸν κατευθύνθη πρὸς τὰς Ἐπιβάτας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ταξιδιώται ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύωσιν εἰς τὰ πανδοχεῖα (χάνια) τὰ ὁποῖα ἤθελον εὑρεθῇ ἐμπρὸς των, ὅταν τοὺς ἐπλάκωνεν ἡ νύκτα. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ὅχι σπανίως πανδοχεῖς καὶ ἀγωγιάται προσερχόμενοι ἀπὸ ἄλλα ἐπαγγέλματα, εὐρίσκοντο σύμφωνοι νὰ ἐκλέγωσι τὰ θύματά των μεταξὺ τῶν εὐπορούντων ὁδοιπόρων, οἱ ὁποῖοι συνέπιπτε νὰ φιλοξενῶνται παρ' αὐτοῖς.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης, ἕνα βράδυ, κατάκοπος ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ φέρων εἰς τὴν ζώνην του (στὸ κεμέρι) τὰς οἰκονομίας του ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ χάνια ἐκεῖνα. Ἀπεσύρθη εἰς ἕνα κελὶ καὶ ὁ ὕπνος τὸν κατέλαβεν ἀμέσως, ἐνῶ αἱ φωναὶ καὶ ὁ θόρυβος τῶν ἄλλων συνοδοιπόρων ἠκούετο ἀκόμη εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ καφενεῖον. Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον ἡ νύκτα ἀπλώσε βαθεῖα τῇ νεκρικῇ σιγῇ της καὶ ἐπεβλήθη εἰς ὁλόκληρον τὸ χάνι.

Τὰ μεσάνυχτα ἦσαν περασμένα, ὅταν ὁ Σαράντης ἀνετινάχθη τρομαγμένος ἀπὸ τὸν βαθύν του ὕπνον καὶ ἀναψῇ τὸ φῶς του. Κρυὸς ἰδρὼς περιέτρεχε τὸ σῶμά του. Ἐσκέφθη νὰ φωνάξῃ. Ἄλλ' ἡ ἄκρα ἡσυχία ἡ ὁποία τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπεκράτει πέριξ του τὸν καθησύχασε καὶ ἀνελόγισθη τὰ σκώματα καὶ τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄλλοι ἔνοικοι θὰ τὸν περιέλουον. Τί ἦτο ἐπὶ τέλους; Ἐνας ἐφιάλτης, ἓνα κακὸ ὄνειρο. Ἐνας αἰμόφυρτος ρασοφόρος, ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ὁποίου ἔτρεχον τὰ αἵματα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἐζωγραφίζετο ἡ ὁδὺνὴ καὶ ὁ πόνος, τὸν ἔσεισε δυνατὰ ἀπὸ τὸν βραχίονα ζητῶν βοήθειαν καὶ τὸν ἐξύπνησε.

Ἦτο τόσον παραστατικὸν τὸ ὄνειρον, τόσον ζωηρὸς ὁ τρόμος, ὥστε ὁ ἀτυχὴς Σαράντης ἐφαντάζετο τὴν σκιὰν τοῦ ἐφιάλτου κινουμένην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου του. Ἀδυνατῶν νὰ κοιμηθῇ πλέον καὶ θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸν φόβον του, ἤνοιξε ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶχε πρόχειρον καὶ ἤρχισε νὰ τὸ διαβάξῃ.

Δὲν ἐπέρασε ὅμως πολλὴ ὥρα καὶ τὰ μάτια του κουρασμένα ἐκλείσαν καὶ πάλιν μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια καὶ μὲ τὸν λύχνον ἀναμμένον. Εἶχεν ἀποκοιμηθῇ ὅταν εἶδε ν' ἀνοίγῃ ἀθροῦς ἡ θύρα τοῦ πενιχροῦ του δωματίου καὶ νὰ εἰσέρχεται μετὰ τὴν σκιάν καὶ σοβαρὸς ὁ ἴδιος ἱερεὺς, ὅστις πρὸ ὀλίγου αἰμόφυρτος τὸν εἶχε κατατρομάζει. Ἀπλῶσε τὸ χερί του διὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ καὶ μὲ φωνὴν ἡρεμὴν τοῦ εἶπε: «Ἐσώθης, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποκοιμηθῇς καὶ πάλιν. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐδολοφόνησαν ἐμέ, караδοκοῦν ἔξωθεν τῆς θύρας σου διὰ νὰ σὲ δολοφονήσουν. Εἶνε ὁ πανδοχεὺς μὲ τὸν ὑπηρετήν του. Πρὶν ὅμως ἀφίσης τὸ κατηραμένον αὐτὸ μέρος, σὲ παρακαλῶ νὰ φροντίσης διὰ τὸν σεμινοπρεπῆ καὶ χριστιανικὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σώματός μου, τὸ ὁποῖον οἱ κακοῦργοι ἀπέκρυψαν ἐδῶ που—καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν τόπον».

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἀνετινάχθη τρέμων σύσσωμος. Ἡ νύκτα εἶχε προχωρήσει καὶ οἱ πετεινοὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν. Ὁ πανδοχεὺς ὅστις εἶχεν ἐτοιμασθῇ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀρχιγένην διὰ νὰ τὸν ληστεύσῃ, ὅταν τὸ πρῶτον τὸν ἐξύπνησεν ὁ αἰμόφυρτος ἱερεὺς, βλέπων ἀναμμένον τὸν λύχνον τοῦ δωματίου τοῦ Σαράντη ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸ καὶ τὸν ἀνέμενε ν' ἀποκοιμηθῇ ἐκ νέου. Ἀλλὰ τῶρα ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ὁ Ἀρχιγένης ἦτο ὄρθιος καὶ ἴσως ὠπλισμένος παρητήθη τοῦ ἐγκληματικοῦ σκοποῦ του.

Μόλις ἐξημέρωσεν ὁ Ἀρχιγένης ἔσπευσεν εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ ἐξιστόρησε τὰ γεγονότα. Πρόχειρος ἔρρευνα ἀνεκάλυψεν ὅχι μόνον τὸ πτώμα τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανισθέντος ἱερέως, διὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἀθῶοι ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ καὶ σωρεῖαν ἄλλων τεκμηρίων καὶ κλοπιμαίων τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυνον ὅτι τὸ πανδοχεῖον διευθύνετο ὑπὸ στείρας κακούργων.

Πανδοχεὺς καὶ συνένοχοι σιδηροδέσμοι παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ὁ δὲ Σαράντης ἀφοῦ ἐπεμελήθη διὰ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ σωτῆρός του, δοξάζων τὸν Θεὸν ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του πρὸς τὴν πατρίδα του.

Ἐπλησίαζεν οὕτως νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου του, ὅταν καὶ πάλιν ἐνύπνιασθῇ τὸν σεβάσμιον κληρικόν. Ἦλθε διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ τὸν εὐλογήσῃ, διότι εἰς τὸν Ἀρχιγένην διέβλεπε τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀρχιγένης ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρὸς καὶ συναισθανόμενος ἐν αὐτῷ ὑπερέραν τινὰ δύναιμι, ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἐὰν θὰ εὐδοκῶντό ποτε τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προαισθανθῇ τὸ τέλος του.

— «Ὁ Θεὸς θὰ ἐπιβραβεύσῃ τὰς προσπάθειάς σου», τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος καὶ προσέθηκεν : — «Ἐγὼ θὰ σὲ ἐπισκεφθῶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῶν ἐπιτυχιῶν σου. Καὶ θὰ μὲ ἰδῇς ἐκ νέου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου σου».

Ἐνῷ ὁ Σ. Ἀρχιγένης παραμένων τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῶν θερινῶν διακοπῶν του εἰς τὰς Ἐπιβάτας ἐμελέτα τὴν ζωὴν τῶν Παρισίων, ἡ μητέρα του ἄλλα σχέδια ἔτρεφε δι' αὐτόν· τοῦ εἶχεν ἐτοιμάσει τὴν ἐκλεκτὴν τῆς νύμφην. Αὐτὴ ἔνα πόθον εἶχε· Νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τὸν νοικοκυρέψῃ.

Ἀλλ' ὁ Σαράντης φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἱερὸν πόθον νὰ τύχῃ ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ νὰ καταστῇ ἱκανὸς ἵνα φανῇ χρήσιμος καὶ εὐεργετικὸς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὸ ἔθνος του ἰδιαίτερος, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τρυφερότητα ποὺ εἶχε πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τὴν λύπην ποὺ ἠσθάνετο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν μητρικὴν φιλοτιμίαν τῆς, ἔνα ἑσπέρας ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν του εἰς συγγενῇ του καὶ τὴν ἐπομένην ἀποχαιρέτισας τοὺς ἐν τῇ πατρίδι του ἐβάδισε πρὸς τὰ πεπωμένα του.

Εἰς τοὺς Παρισίους ἔμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν παρακολουθήσας ἐκεῖ μετ' ἐπιμελείας τὰ μαθήματα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ὁ βίος του ὅμως καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα δὲν ὑπῆρξε ρόδινος. Ἡ ζωὴ τῶν Παρισίων ταχέως εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς μικρὰς οικονομίας τοῦ ἀνατολίτου σπουδαστοῦ καὶ ἡ γνώριμος αὐτῷ πενία εἶχε πάλιν ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὸ πτωχικὸν δωμάτιόν του. Ὅσοι ἔζησαν τὴν ζωὴν ἐκείνην γνωρίζουν τὰς πικρίας μὲ τὰς ὁποίας ποτίζονται αἱ νεαραὶ ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι ἀγωνίζονται καὶ ἀνέρχονται τὸν Γολγοθᾶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προόδου.

Ἐξηντήλημένος καὶ μελαγχολικὸς ὁ Ἀρχιγένης ἡμέραν τινὰ περιεφέρετο ἀσκόπως εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς ἀπεράντου πόλεως, ὅταν συνήντησε

γνωστὸν ὁμογενῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἤπηρετοῦντα τότε εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ὀθωμανικὴν Πρεσβείαν. Οὗτος εὐχαρίστως ἀνέλαβε νὰ τὸν συστάσῃ εἰς τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν καὶ βραδύτερον Μέγαν Βεζύρην Ρεσίτ πασᾶν, πρεσβευτὴν δὲ τότε τῆς Τουρκίας ἐν Παρισίοις.

Ὁ Ρεσίτ πασᾶς μαθὼν τὴν δυσχερῆ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ὁ Ἀρχιγένης καὶ τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν πρεσβείαν, τοῦ παρεχώρησε κατοικίαν καὶ τὸν ἐβοήθησεν ὅχι μόνον νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του ἀλλὰ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ νοσοκομεία τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων.

Τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιγένην εὐνοίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἡῦξησεν ἐπὶ πλέον τὸ ἐξῆς περιστατικόν. Ὁ Ρεσίτ προσβληθεὶς ὑπὸ δξείας νόσου συνεβουλεύθη τοὺς διασημότερους ἰατροὺς ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων. Πάντες δὲ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐλάχισται ἐλπίδες διασώσεώς του ὑπῆρχον.

Ὁ Σαράντης ἐν ταῦτοις διαφωνῶν πρὸς τοὺς καθηγητάς του ἐπελήφθη μετὰ θάρρους τῆς θεραπείας τοῦ προστάτου καὶ μετὰ πολυημέρους ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν ἀσθενῆ ἐπισπάσας θερμότερα τὰ συγχαρητήρια τῶν μεγάλων διδασκάλων του. Ἀπὸ τότε πλέον ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων ἔγινεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ρεσίτ πασᾶ. Καὶ ὅταν βραδύτερον ἐκλήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἀβδουλ-Μετζίτ ἵνα διευθύνῃ τὰς τύχας τῆς Τουρκίας ὡς μέγας Βεζύρης συμπάρελαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Σαράντην Ἀρχιγένην.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Παρισίων ὁ Ἀρχιγένης ἐνυπνιάσθη πάλιν τὸν δολοφονηθέντα κληρικόν.

Ἐν Κων/πόλει εὗρεθεις ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας του ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν ἰσχυ-

Ο ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ

ρὰν προστασίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἔβλεπε καθ' ἐκάστην ν' αὐξάνη ἡ πελατεία του καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ προάγεται εἰς τιμὰς καὶ δόξας. Οὕτω τῇ συστάσει τοῦ Ρεσίτ πασᾶ, μεγάλου Βεζύρου ἤδη, προσελήφθη ὡς ἱατρὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς παθολογίας εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει Αὐτοκρατορικὴν Σχολήν. Τὴν θέσιν αὐτὴν ἐτίμησεν ἐπὶ τριάκοντα τρία ἔτη. Ὁ Σουλτάνος Μειζίτ τόσον ἦτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτοῦ, ὥστε τῷ ἐδῶρκε καὶ πολυτελῆ οἰκίαν εἰς τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλ' οὕτε αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα, οὕτε καὶ τὰ πλούτη κατάρθωσαν νὰ διαφθείρουν τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα τοῦ ὀρφανοῦ τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Σαράντης ἐφ' ὅσον ἠσθάνετο ἀξινόμενον τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἠΰξανε καὶ τὴν φιλόφρονον αὐτοῦ δρασίαν. Δὲν ἤρκετο εἰς τὸ νὰ παρέχῃ τὴν ἱατρικὴν αὐτοῦ συνδρομὴν δωρεὰν εἰς τοὺς αἰτοῦντας. Οὕτε καὶ εἰς τὸ νὰ σκορπίσῃ ἀφειδῶς τὰ χρηματικά του βοηθήματα ὑπὸ τὰ προσκεφάλαια τῶν πτωχῶν του ἀσθενῶν. Διεπνέετο ἀπὸ εὐρυτέρας ἀντιλήψεως. Τὸν ἐθασάνιζεν ἡ σκέψις πῶς ἑλληνοπρεπέστερον θ' ἀνεδρέφοντο αἱ νέαι γενεαὶ τῶν ὑποδούλων.

Εὐτυχήσας νὰ συνδεθῇ μετὰ συζύγου ἐναρέτου καὶ ἀγαθοεργοῦ ἐπίσης, τῆς ἐκ Φαναρίου Ἑλένης Κωστακῆ Φενερίῃ, εὗρεν ἐν αὐτῇ καλὸν σύμβουλον καὶ πιστὸν βοηθὸν εἰς τὰς ἀγαθοεργίας του καὶ συμπαραστάτην, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν τῇ διαθήκῃ του λέγων περὶ αὐτῆς: «Ἰδρύτρια καὶ πολλὰ πονήσασα καὶ καταβάλουσα καὶ ὑποστάσα ὑπὲρ τῆς ἀναδείξεως καὶ παγίσεως τῶν ἱδρυμάτων».

Οὕτω τῇ συμπτᾷ καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐκείνης πάντοτε, κατὰ πρῶτον τῷ 1857 ἵδρυσεν ἐν Ἐπιβάταις τὸ «Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον» τῶν θηλέων καὶ ἐπροέκρινεν αὐτὸ πλουσιώτατα ἀφιερῶσας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ὅχι μόνον πάντα τὰ χρειώδη κινητά, ἀλλὰ σειρὰν ὅλην ἀκινήτων προσοδοφόρων ἰδικῶν του καὶ τῆς γυναικὸς του καὶ εἰς μετρητὰ «δέκα γούκια, ἥτοι δύο χιλιάδας πονγγιά γροσίων».

Τόσον τὸ Διδασκαλεῖον ὅσον καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀκίνητα καὶ κινητά ὡς καὶ τὰ μετρητὰ ὁ Ἀρχιγένης διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ ἱερὰ καὶ ἀπρόσβλητα τὰ κατωχύρωσεν δι' ἀφιερωτηρίου (Βακφιέ) ἐκδοθέντος τῇ 13 Μουχαρέμ τοῦ 1280 (1864).

Ἐκ τοῦ Βακφιέ ἐκείνου ¹⁾ μανθάνομεν α') ὅτι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Διδασκαλείου ἦτο νὰ προσλαμβάνωνται ἐκάστοτε τεσσαράκοντα ἄπορα, ἀνήλικα καὶ ὀρφανὰ κοράσια, τέκνα ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ διαιτῶνται νυκθήμερον ἐν αὐτῷ σιτούμενα καὶ ἐνδυσόμενα δωρεάν, νὰ ἐκμανθά-

¹⁾ Εὐρίσκεται δημοσιευμένη εἰς τὸν Η'. τόμ. ἀρ. 7 τῆς Ἐκκλ. Ἀληθείας Κωνσταντινουπόλεως.

γωσι κεντήματα καὶ ραπτικήν καὶ ἐνηλικιούμενα καὶ συζευγνύμενα νὰ προικίζωνται μὲ τὸ ποσὸν πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ ν' ἀπολύωνται ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου εἰσαγομένων ἀντὶ τῶν οὕτω ἀπολυομένων ἐτέρων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ νὰ μὴ ὑπάρχωσι περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα κορασίων.

Καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω τεσσαράκοντα κορασίων καὶ ἄλλα κοράσια πτωχῶν τοῦ αὐτοῦ ἔθνους ἔαν ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον καὶ νὰ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην αὐτὴν ἠδύναντο νὰ γίνωσι δεκτά, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ διανυκτερεύωσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ οὔτε νὰ σιτίζωνται ἢ ἐνδύωνται, ἀλλὰ μόνον νὰ ἔρχωνται καὶ ἀπέρχωνται τὴν ἡμέραν.

Καὶ ὅτι πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν κοрасίων τούτων προσελαμβάνοντο τέσσαρες ἑλληνίδες διδασκάλισσαι ἔμπειροι τῆς τέχνης ταύτης τίμαι καὶ ἀπολαύουσαι τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν χριστιανῶν ἀμειβόμεναι χίλια γρόσια μηνιαίως, τρεῖς ὑπηρετίραι καὶ εἰς θυρωρὸς μὲ διακόσια πεντήκοντα γρόσια μηνιαίως καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν πάντες νὰ διαμένωσι νυχθημερὸν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ.

Ἐπὶ ὀλίγον χρόνον τὸ φιλανθρωπικὸν αὐτὸ ἴδρυμα διετήρησε τὸν χαρακτήρα τοῦτον. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ συνεπείᾳ ἐκείνης τῆς ἐκκενώσεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἐκπαιδευτήριον ἐλειτούργει ἀδιαλείπτως καὶ κανονικῶς ὡς ἄνωτερον ἐκπαιδευτήριον θηλέων, καὶ ἐχρηστέμευσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας ὡς φυτώριον τολμηρῶν διδασκαλισσῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλαι ἱεραπόστολοι τῆς ἑλληνικῆς μας γλώσσης καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς, ἐξώρμουν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἵνα διδάξωσι τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ξενογλώσσους Ἕλληνας μετ' ἀληθοῦς αὐταπαρνήσεως.

Τὸ Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον λιθόκτιστον ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως δροφυτευμένης καὶ ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς κωμοπόλεως εἰς τὸν κάτω ὄροφόν του εἶχε τρία καταστήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μίαν μεγάλην αἴθουσαν καὶ τὸ μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον ἔξ δωμάτια.

Ὁπισθεν τοῦ κτιρίου τούτου καὶ ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς τὸ 1863 ἀνήγειρον οἱ σύζυγοι κομψότατον ναὸν τιμηθέντα ἐπ' ὀνόματι τῶν 20 μαρτύρων. Ὁ ναὸς οὗτος καθιερώσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1869 διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλίου ἐκδοθέντος τῇ αἰτήσῃ ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Σ', ἀνεγνώρισθη ὡς σταυροπηγικός.

Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐκκλησιάζοντο αἱ τρόφιμοι τοῦ διδασκαλείου καὶ οἱ χοροὶ αὐτοῦ συνεκροτοῦντο ἀνέκαθεν ἀπὸ μαθητρίας.

Τὸ 1868 ἱδρυσαν Γυμνάσιον ἀρρένων ἐν τῇ ἰδίᾳ κωμοπόλει, ὀνομα-

σθὲν Ἐλένειον πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸ 1873 τὸ Ἀρχιγένειον Νηπιαγωγεῖον, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Διδασκαλείου, καὶ τὸ Ἀρχιγένειον ὀρφανοτροφεῖον καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δημοτικὴν σχολὴν εἰς τὸ χωρίον Οἰκονομεῖον.

Εἶπε δ' ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ἤθελε συνεχίσει καὶ ἐδραιώσει τὸ φιλογενὲς καὶ φιλόανθρωπόν του ἔργον, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν τὸν κατελάμβανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του.

Ἀσθενήσας αἰφνιδίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874 ἔγραψεν ἐκ Κων/πόλεως πρὸς τὴν σύζυγόν του εὐρισκομένην ἐν Ἐπιβάταις τὰ τῆς ἀσθενείας του προσθέσας αὐτολεξεῖ: «Ἐγὼ ἀποθνήσκω καὶ γὰρ τὸ ὄναρ μοι δεδήλωται».

Σπεύσασα ἡ σύζυγός του εἰς Κων/πολιν τὸν εὗρε νεκρόν, ἀποθανόντα τὴν 11^{ην} Σεπτεμβρίου 1874 καὶ παραλαβοῦσα τὸ σκήνωμα αὐτοῦ τὸ μετέφερε καὶ τὸ ἐνταφίασε ἐν τῇ γεννητείᾳ του, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπησε κατὰ ρητὴν ἐκεῖνου ἐντολὴν περιληφθεῖσαν καὶ εἰς τὴν Διαθήκην του ὡς ἀκολουθῶς.

«Παρακαλῶ τὴν φιλότιμὴν μου σύζυγον νὰ λάβῃ πᾶσαν πρόνοιαν, ὥστε ἡ κηδεῖα μου νὰ γίνῃ ἀπλουστάτη καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πολυτελείας νὰ δοθῶσι δὲ τῷ ἀρχιερεῖ Σηλυβρίας γροῖσια χίλια. Μετὰ τὴν κηδεῖαν νὰ μετακομισθῇ ὁ νεκρός μου ἐν Ἐπιβάταις καὶ ἐνταφιασθῇ ἐν τῷ κηπαρίῳ τῷ ἀπέναντι τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ἀρχιγενείου Παρθεναγωγείου».

Ὁ Ἀρχιγένης πρὶν ἀποθάνῃ κατ' Αὐγούστον τοῦ 1873 συνέταξε ἰδιοχείρως τὴν Διαθήκην του. Δι' αὐτῆς ἀποκαθίστησι γενικὸν κληρονόμον τῆς χρηματικῆς καὶ κτηματικῆς περιουσίας του πάντα τὰ ἐν Ἐπιβάταις Ἀρχιγένεια καθιδρυμάτα. Ἀφίνει διάφορα μικρὰ κληροδοτήματα εἰς συγγενεῖς του, εἰς σχολεῖα καὶ Νοσοκομεῖα. Δίδει συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας εἰς τοὺς διαδόχους του καὶ ἐντέλεται ὅπως τὰ μετρητὰ του, τὰ ὅποια ὑπολογίζει εἰς ἄνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων ὀθωμανικῶν λιρῶν χρυσῶν τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ κιβωτίῳ του μετεμφιεσμένα εἰς χρεώγραφα, μετὰ τὴν ἀποβίωσίν του, κατατεθῶσιν ἀμέσως ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀσφάλειαν καὶ αἰδίων συντήρησιν τῶν φιланθρωπικῶν καθιδρυμάτων του ὑπὲρ τῶν ὁποίων, λέγει, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως βακφίες συνοδευόμενος μὲ αὐτοκρατορικὸν βεράτι. Ἐκτελεστὰς δὲ τῆς διαθήκης του ὁρίζει τὴν σύζυγον του καὶ τὸν θετὸν υἱὸν του Φώτιον Ἀρχιγένην.

Τὴν ἰδιόχειρον αὐτὴν διαθήκην ὡς μάρτυς μεταξὺ ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζωηρός.

Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ἐοτήριξεν εἰς τοὺς διαδόχους του διὰ τὴν συνέχισιν καὶ προαγωγὴν τῶν φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων του, δὲν ἐξεπληρώθησαν τελείως καὶ ἐπὶ μακρόν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκπτωσις τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς ἃ ὑπενδύθη μέρος τῆς περιουσίας συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Τὸ 1887 εὗρισκόμεθα πρὸ μιᾶς δίκης τὴν ὁποίαν ἡ κοινότης τῆς κώμης Ἐπιβατῶν ἤγειρεν ἐνώπιον τοῦ Διαρχοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων διὰ τῆς μουχταροδημογεροντίας τῆς ἐναντίον τῆς χήρας Σ. Ἀρχιγένους καὶ τοῦ θετοῦ υἱοῦ του Φωτίου Ἀρχιγένους κακῇ διαχειρίσει τῶν ἀφιερωμάτων. Στηριζομένη αὕτη εἰς τὸν πρῶτον βακφιὲν τὸν ἐκδοθέντα τὴν 13 Μουχαρρέμ τοῦ 1280 (1864) τὸν προαναφερθέντα καὶ διαλαμβάνοντα μεταξὺ ἄλλων :

»Ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου (τῶν Ἐπιβατῶν) νὰ ἐποπτεύωσιν ἀμισθὶ τὸ βακούφιον τοῦτο καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἐπιστάτου.

»Καὶ ὅτι καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ θεωρῶνται οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ἐπιστάτου βακουφιᾶς διὰ τοῦ ἱεροδικαστηρίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου».

Καταγγέλλει τοὺς ἐκτελεστάς τῆς Διαθήκης τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιγένους καὶ διαχειριστὰς τῶν καθιδρυμάτων του ὡς ἐλλειμματίας καὶ ζητεῖ νὰ εἰσπραθῶσιν παρ' αὐτῶν δύομισι περὶ πέντε χιλιάδες λιρῶν χρυσῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαχειριστῶν τῶν Ἀρχιγενείων, τὰ ἀρνούμενα ἐκ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας βουλήσεως τοῦ Σ. Ἀρχιγένους μένουσιν ἀνίσχυρα. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τοὺς 3 βακφιέδες 1864, 1869 καὶ 1871, τὰ πατριαρχικὰ σιγίλλια τοῦ 1869 καὶ 1879 καὶ τὴν διαθήκην τῆς 23 Αὐγούστου 1873 ὑπὸ τὸ ὄνομα δέχεται ὡς νόμιμον καὶ βάσιμον τὴν ἀγωγὴν τῆς Κοινότητος Ἐπιβατῶν καὶ διὰ προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεοῖ τοὺς ἐναγομένους παμψηφεί νὰ λογοδοτήσωσιν ἐνώπιον τριμελοῦς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς διορισθείσης ἐξ ὀφφικίου καὶ τῆς ὁποίας πρόεδρος ὤρισθη ὁ Μητροπολίτης Μιτυλήνης Κωνσταντῖνος.

Ἡ δίκη ¹⁾ ἐγέμισε πικρίας τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς χήρας Σαράντης Ἀρχιγένους, τῆς γνωστῆς εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην τῆς Θράκης ἀπλῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυρίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ διαχείρισις τοῦ Λιδασκαλείου θηλέων, τοῦ μόνου λειτουργήσαντος ἀνελλιπῶς, διότι τὰ ἄλλα Ἀρχιγενεῖα ἱδρύματα ἔκλεισαν τὰς θύρας των μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τῆς Ἑλένης Ἀρχιγένους ἐπισυμβάντα ἐν Ἐπιβάταις τῇ 25ῃ Ὀκτωβρίου 1890, εἶχε περιέλθει εἰς Πατριαρχικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἐκ τῆς συζύγου του Ἑλένης δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν υἱοθετήσῃ τὸν ἐκ Μαδύτου Φώτιον

¹⁾ Τὰ τῆς δίκης τῶν Ἀρχιγενείων, ἡ διαθήκη, οἱ βακφιέδες καὶ τὰ σιγίλλια εὐρίσκονται δημοσιευμένα εἰς τὴν «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» Κων/πόλεως ἔτος Η' (1887).

Κωνσταντίνου, ἱατρὸν, τὸν ὁποῖον ὥς εἶδομεν εἶχεν ὀρίσει διὰ τῆς διαθήκης του καὶ ὥς ἐκτελεστὴν αὐτῆς καὶ διαχειριστὴν καὶ ἐπιστάτην τῶν Βακουφίων του μὲ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπιστάσις. Ἀλλὰ ὥς εἴπομεν τὰ δικαιώματα αὐτὰ τοῦ μουτεβελῆ δὲν τὰ ἐξήκωσαν τὰ τέκνα τοῦ Φωτίου.

Ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἐκτὸς τῆς φιλανθρωπίας του διεκρίθη ἐνωρίτατα καὶ ὥς δόκιμος συγγραφεὺς. Σπουδάζων ἔτι ἐν Παρισίοις ἐξέδωκε γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ *Υγειονομίαν*, ἢ *κανόνας πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας*. Εἰς τὴν γαλλικὴν ἔκδοσίν του μάλιστα, τὴν ὁποῖαν ἀφιερώνει εἰς τὸν Σουλτάνον Ἀβδουλ - Μειτζήλ, λέγει πρὸς χορῶν τῶν κατοίκων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ ὑποθήκαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἀρχιγένης συνιστᾷ διὰ τοῦ συγγράμματος του ἐκείνου, διαπνέονται ἀπὸ τὸν ἄκρατον πατριωτισμὸν του καὶ ἀποχτῶσιν ἀκόμη μεγαλύτεραν ἀξίαν, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις τὴν ἀμάθειαν, ἢ ὁποία ἐβασίλευε τότε εἰς τὰς τουρκοκρατούμενας χώρας.

Προτοῦ δ' ἀποθάνῃ ὁ ἀλήστου μνήμης αὐτὸς ἀνὴρ ηὐτύχησε νὰ ἴδῃ τοὺς Θρᾷκας συναισθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς συσσωματώσεως καὶ τῆς ὁμαδικῆς ἐνεργείας, ἀρετῆς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξαφανίσαι ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἢ μακρὰ δουλεία, καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ πρόεδρος τοῦ ἀρτισισταίου τότε κατὰ τὸ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑθακικοῦ Συλλόγου, σκοποῦντος τὴν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς δῆμους τῆς Θράκης.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης. Ἄς εὐχηθῶμεν καὶ ἂς ἐλπίσωμεν, ὅτι οἱ πρόσφυγες Θρᾷκες ἐξόριστοι εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, συναισθανόμενοι βαθύτερον ἤδη τὴν ἐθνικὴν των ἀλληλεγγύην δὲν θὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι σύμφωνα μὲ τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ τὴν μακραῖωνα ἐθνοφίαν των διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς καλύτερας γενεᾶς, μιᾶς καλύτερας αὐριον.

Μιλτ. Σαράντης

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀδριανούπολις, μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀκροπόλεων τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν, ἢ διατηρήσασα καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς εἰμαρμένης δουλείας τὰ σχολεῖά της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων αἰώνων ἄνδρες διαπρεπεῖς καὶ διάσημοι, ὥς ὁ Οὐζούνογλου, ὁ ἐκ Κορνοφωλέας Σταμάτιος Παπᾶς καὶ πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων ὁ ἐξ Ἀδρια-

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ

Ένας από τούς μεγαλύτερους εϋεργέτας τής Θράκης καί τούς διακεκριμένους επιστήμονας τής Κωνσταντινουπόλεως κατά τόν παρελθόντα αἰῶνα ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ὁ ἱατρὸς Σαράντης Ἀρχιγένης.

Οὗτος ἐγεννήθη τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1809 εἰς τὰς Ἐπιβάτας, γραφικὴν κωμόπολιν ἐπὶ τῆς Προποντίδος κειμένην περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπῆγετο πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς πρὸ τοῦ ἐκπατισμοῦ μας. Ὁ πατὴρ του ἐλέγετο Τρανίκος Διαμαντῆ καὶ ἡ μήτηρ του Εὐφροσύνη.

Ὁ Τρανίκος ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφονεύθη ὑπὸ τινος Τούρκου ἐντὸς τοῦ καταστήματός του κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ἀφῆκε τὴν σύζυγόν του χήραν μὲ δύο ἀνήλικα τέκνα. Τὸν Σαράντην καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Ὁ Σαράντης τότε ἦτο μόλις 12 ἐτῶν. Ἐπεὶ δὲ μὲ τὸν φόνον τοῦ πατρός του καὶ ἡ περιουσία ἐκείνου διηπάγη, ἡ οἰκογένειά του περιῆλθεν εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Ἐνῶ ὁ Σαράντης ἐκ παιδικῆς του ἡλικίας εὗρέθη ὑποχρεωμένος ὄχι μόνον νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται συγχρόνως διὰ ν' ἀνακουφίῃ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφήν του. Ἡ ἐργασία του κορίως συνίστατο νὰ βοηθῇ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διάφορους ἀλιεῖς Ἐπιβατινοὺς συμμετέχων εἰς τὰ ἔργα των καὶ συνάμα νὰ διασκεδάζῃ αὐτοὺς διηγούμενος κεφάλαια ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ὧς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς, τὰ ὁποῖα ἐμάνθανεν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ μικροῦ ὄρφανοῦ, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ξηροκρήνης ἐν Βοσπόρῳ (κοινῶς Κουροῦ - τσεσμέ), ὅπου τότε ἐλειτούργει ἡ νῦν ἐν Φαναρίῳ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, κ. Λογάδου, ὅστις ταξιδεύων ἔτυχε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Λογάδης συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἦθος τοῦ Σαράντη συνέστησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι θὰ ἔπρεπεν ὁ μικρὸς αὐτὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Σαράντης ὅμως ἦτο ἄπορος καὶ ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ διατρέψῃ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Μόλις λοιπὸν ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου του, προσεκολλήθη ὡς ναυτόπαις εἰς τὸ πλοιάριον ἑνὸς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του. Οὗτος μεταφέρων διάφορα ἐπιτόπια προϊόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡμέραν τινὰ συνέπεσε νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν Ξηροκρήνην ὅπου ἐξηκολούθει νὰ διδάσκη ὁ Λογάδης.

Ἡ τύχη, ἣ ὁποία εἶχε φανῇ τόσον δυσμενὴς πρὸς τὸν Σαράντην ἤρchiσε νὰ τὸν προσμειδῇ. Ὁ Λογάδης ἐξελθὼν περίπατον πρὸς τὴν παραλίαν, εἰς τὸν ἀτημέλητον ναυτόπαιδα ἀνεγνώρισε τὸν ὄρφανόν τῶν Ἐπιβατῶν καὶ εὐκολώτατα τὸν κατέπεισε νὰ ἀφίση τὸ ἐπάγγελμα του καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαράντης ἐστερεῖτο τῶν ἀπαιτουμένων μέσων τὸν συνέστησεν εἰς τὴν ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ φιλανθρωπία διακρινομένην οἰκογένειαν τοῦ Χατζῆ - Κώστα κατ' ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνης καὶ δαπάναις αὐτῆς κατάρθωσε νὰ διακούσῃ ὅλα τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς τῆς Ξηροκρήνης. Εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ξηροκρήνης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἐδόθη καὶ τὸ ἐπίθετον Ἀρχιγένης κατὰ κρατήσαν τὰξιν ἀπονομῆς ἀρχαῖζόντων ἐπιθέτων.

Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς του ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης καὶ ἀποτίων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν εὐεργέτην του Χ' Κώστα εἰργάσθη ἐπὶ τινα ἔτη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τῆς οἰκογενείας του. Βραδύτερον ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους Κοινότητας καὶ τελευταῖον ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, εἰς τὴν σχολὴν τῆς ὁποίας ἐδώρησε καὶ τὴν βιβλιοθήκην του, φεύγων, ἵνα μεταβῇ εἰς Παρισίους καὶ σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην.

Πρὸ τοῦ ὅμως μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπου ὑπελόγιζε νὰ διατρίψῃ ἐπὶ ἔτη ὁ Σ. Ἀρχιγένης ᾗθέλῃσε νὰ ἴδῃ καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὴν μητέρα του. Ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν λοιπὸν κατευθύνθη πρὸς τὰς Ἐπιβάτας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ταξιδιωταὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύωσιν εἰς τὰ πανδοχεῖα (χάνια) τὰ ὁποῖα ᾗθελον εὐρεθῇ ἐμπρὸς των, ὅταν τοὺς ἐπλάκωνεν ἡ νύκτα. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ὅχι σπανίως πανδοχεῖς καὶ ἀγωγιάται προερχόμενοι ἀπὸ ἄλλα ἐπαγγέλματα, εὐρίσκοντο σύμφωνοι νὰ ἐκλέγωσι τὰ θύματά των μεταξὺ τῶν εὐπορούντων ὁδοιπόρων, οἱ ὁποῖοι συνέπιπτε νὰ φιλοξενῶνται παρ' αὐτοῖς.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης, ἓνα βράδυ, κατάκοπος ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ φέρων εἰς τὴν ζώνην του (στὸ κεμερί) τὰς οἰκονομίας του ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ χάνια ἐκεῖνα. Ἀπεσύρθη εἰς ἓνα κελὶ καὶ ὁ ὕπνος τὸν κατέλαβεν ἀμέσως, ἐνῶ αἱ φωναὶ καὶ ὁ θόρυβος τῶν ἄλλων συνοδοιπόρων ἠκούετο ἀκόμη εἰς τὴν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ καφενεῖον. Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον ἡ νύκτα ἄπλωσε βαθειὰ τὴ νεκρικὴ σιγὴ τῆς καὶ ἐπεβλήθη εἰς ὁλόκληρον τὸ χάνι.

Τὰ μεσάνυχτα ἦσαν περασμένα, ὅταν ὁ Σαράντης ἀνετινάχθη τρομαγμένος ἀπὸ τὸν βαθὺν τοῦ ὕπνου καὶ ἀναψῇ τὸ φῶς τοῦ. Κρυὸς ἰδρῶς περιέτρече τὸ σῶμά του. Ἐσκέφθη νὰ φωνάξῃ. Ἄλλ' ἡ ἄκρα ἡσυχία ἡ ὁποία τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐπεκράτει πέριξ τοῦ τὸν καθυσύχασε καὶ ἀνελογίσθη τὰ σκώμματα καὶ τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄλλοι ἔνοικοι θὰ τὸν περιέλουον. Τί ἦτο ἐπὶ τέλους; Ἕνας ἐφιάλτης, ἓνα κακὸ ὄνειρο. Ἕνας αἰμόφυρτος ρασοφόρος, ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ὁποίου ἔτρεχον τὰ αἵματα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἐξωγραφίζετο ἡ ὁδὺν καὶ ὁ πόνος, τὸν ἔσεισε δυνατὰ ἀπὸ τὸν βραχίονα ζητῶν βοήθειαν καὶ τὸν ἐξύπνησε.

Ἦτο τόσον παραστατικὸν τὸ ὄνειρον, τόσον ζωηρὸς ὁ τρόμος, ὥστε ὁ αὐτῆς Σαράντης ἐφαντάζετο τὴν σκιὰν τοῦ ἐφιάλτου κινουμένην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου τοῦ. Ἀδυνατῶν νὰ κοιμηθῇ πλέον καὶ θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸν φόβον του, ἤνοιξε ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶχε πρόχειρον καὶ ἤρχισε νὰ τὸ διαβάξῃ.

Δὲν ἐπέρασε ὅμως πολλὴ ὥρα καὶ τὰ μάτια του κουρασμένα ἔκλεισαν καὶ πάλιν μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια καὶ μὲ τὸν λύχνον ἀναμμένον. Εἶχεν ἀποκοιμηθῇ ὅταν εἶδε ν' ἀνοίγῃ ἀθροῦβως ἡ θύρα τοῦ πενιχροῦ τοῦ δωματίου καὶ νὰ εἰσέρχεται μελίκτος καὶ σοβαρὸς ὁ ἴδιος ἱερεὺς, ὅστις πρὸ ὀλίγου αἰμόφυρτος τὸν εἶχε κατατρόμαξει. Ἀπλώσε τὸ χέρι τοῦ διὰ νὰ τὸν καθυσηγάσῃ καὶ μὲ φωνὴν ἡσέων τοῦ εἶπε: «Ἐσώθης, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποκοιμηθῇς καὶ πάλιν. Λιότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐδολοφόνησαν ἐμὲ, караδοκοῦν ἔξωθεν τῆς θύρας σου διὰ νὰ σὲ δολοφονήσουν. Εἶνε ὁ πανδοχεὺς μὲ τὸν ὑπηρέτην τοῦ. Πρὶν ὅμως ἀφίσῃς τὸ κατηραμένον αὐτὸ μέρος, σὲ παρακαλῶ νὰ φροντίσῃς διὰ τὸν σεμνοπρεπῆ καὶ χριστιανικὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σώματός μου, τὸ ὁποῖον οἱ κακούργοι ἀπέκρυψαν ἐδῶ που—καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν τόπον».

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἀνετινάχθη τρέμων σύσσωμος. Ἡ νύκτα εἶχε προχωρήσει καὶ οἱ πετεινοὶ ἤρχισαν νὰ φωνάζουν. Ὁ πανδοχεὺς ὅστις εἶχεν ἐτοιμασθῇ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀρχιγένην διὰ νὰ τὸν ληστεύσῃ, ὅταν τὸ πρῶτον τὸν ἐξύπνησεν ὁ αἰμόφυρτος ἱερεὺς, βλέπων ἀναμμένον τὸν λύχνον τοῦ δωματίου τοῦ Σαράντη ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸ καὶ τὸν ἀνέμενε ν' ἀποκοιμηθῇ ἐκ νέου. Ἀλλὰ τὴν ὥρην ἀντελήφθη ὅτι ὁ Ἀρχιγένης ἦτο ὀρθὸς καὶ ἴσως ὥπλισμένος παρητήθη τοῦ ἐγκληματικοῦ σκοποῦ τοῦ.

Μόλις ἐξημέρωσεν ὁ Ἀρχιγένης ἔσπευσεν εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ ἐξιτόρησε τὰ γεγονότα. Πρόχειρος ἔρευνα ἀνεκάλυψεν ὅχι μόνον τὸ πτώμα τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανισθέντος ἱερέως, διὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἀθῶοι ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ καὶ σωρεῖαν ἄλλων τεκμηρίων καὶ κλοπιμαίων τὰ ὅποια ἀπεδείκνυνον ὅτι τὸ πανδοχεῖον διευθύνετο ὑπὸ στείρας κακούργων.

Πανδοχεὺς καὶ συνένοχοι σιδηροδέσμοι παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ὁ δὲ Σαράντης ἀφοῦ ἐπεμελήθη διὰ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ σωτήρός του, δοξάζων τὸν Θεὸν ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του πρὸς τὴν πατρίδα του.

Ἐπλησίαζεν οὗτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου του, ὅταν καὶ πάλιν ἐνυπνιάσθῃ τὸν σεβάσμιον κληρικόν. Ἦλθε διὰ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ καὶ τὸν εὐλογήσῃ, διότι εἰς τὸν Ἀρχιγένην διέβλεπε τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀρχιγένης ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρὸς καὶ συναισθανόμενος ἐν αὐτῷ ὑπερτέραν τινὰ δύναμιν, ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἐὰν θὰ εὐωδοῦντό ποτε τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προαισθανθῇ τὸ τέλος του.

— «Ὁ Θεὸς θὰ ἐπιβραβεύσῃ τὰς προσπάθειάς σου», τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος καὶ προσέθηκεν: — «Ἐγὼ θὰ σὲ ἐπισκεφθῶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῶν ἐπιτυχιῶν σου. Καὶ θὰ μὲ ἴδῃς ἐκ νέου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου σου».

Ἐνῷ ὁ Σ. Ἀρχιγένης παραμένων τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῶν θερινῶν διακοπῶν του εἰς τὰς Ἐπιβάτας ἐμελέτα τὴν ζωὴν τῶν Παρισίων, ἡ μὴτέρα του ἄλλα σχέδια ἔτρεφε δι' αὐτόν· τοῦ εἶχεν ἐτοιμάσει τὴν ἐκλεκτὴν τῆς νύμφην. Αὐτὴ ἕνα πόθον εἶχε· Νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τὸν νοικοκυρέψῃ.

Ἀλλ' ὁ Σαράντης φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἱερὸν πόθον νὰ τύχῃ ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ νὰ καταστῇ ἱκανὸς ἵνα φανῇ χρήσιμος καὶ εὐεργετικὸς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὸ ἔθνος του ἰδιαιτέρως, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τρυφερότητα ποὺ εἶχε πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τὴν λύπην ποὺ ἠσθάνετο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν μητρικὴν φιλοτιμίαν τῆς, ἕνα ἑσπέρας ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν του εἰς συγγενῇ του καὶ τὴν ἐπαμείνῃν ἀποχαιρέτας τοὺς ἐν τῇ πατρίδι του ἐβάδισε πρὸς τὰ πεπρωμένα του.

Εἰς τοὺς Παρισίους ἔμεινεν ἐπὶ ἑξαετίαν παρακολουθήσας ἐκεῖ μετ' ἐπιμελείας τὰ μαθήματα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ὁ βίος του ὅμως καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα δὲν ὑπῆρξε ρόδινος. Ἡ ζωὴ τῶν Παρισίων ταχέως εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς μικρὰς οἰκονομίας τοῦ ἀνατολίτου σπουδαστοῦ καὶ ἡ γνώριμος αὐτῷ πενία εἶχε πάλιν ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὸ πτωχικὸν δωμάτιόν του. Ὅσοι ἔζησαν τὴν ζωὴν ἐκείνην γνωρίζουν τὰς πικρίας μὲ τὰς ὁποίας ποτίζονται αἱ νεαραὶ ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι ἀγωνίζονται καὶ ἀνέρχονται τὸν Γολγοθᾶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προόδου.

Ἐξηντηλέμενος καὶ μελαγχολικὸς ὁ Ἀρχιγένης ἡμέραν τινὰ περιεφέρετο ἀσκόπως εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς ἀπεράντου πόλεως, ὅταν συνήντησε

γνωστὸν ὁμογενὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπηρετοῦντα τότε εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ὀθωμανικὴν Πρεσβείαν. Οὗτος εὐχαρίστως ἀνέλαβε νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν καὶ βραδύτερον Μέγαν Βεζύρην Ρεσίτ πασᾶν, πρεσβευτὴν δὲ τότε τῆς Τουρκίας ἐν Παρισίοις.

Ὁ Ρεσίτ πασᾶς μαθὼν τὴν δυσχερὴ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ὁ Ἀρχιγένης καὶ τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν πρεσβείαν, τοῦ παρεχώρησε κατοικίαν καὶ τὸν ἐβοήθησεν ὄχι μόνον νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του ἀλλὰ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων.

Τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιγένην εὐνοίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἡβύξησεν ἐπὶ πλέον τὸ ἐξῆς περιστατικόν. Ὁ Ρεσίτ προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξείας νόσου συνεβουλεύθη τοὺς διασημοτέρους ἰατροὺς ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων. Πάντες δὲ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐλάχισται ἐλπίδες διασώσεώς του ὑπάρχον.

Ὁ Σαράντης ἐν τούτοις διαφωνῶν πρὸς τοὺς καθηγητάς του ἐπελήφθη μετὰ θάρρους τῆς θεραπείας τοῦ προστάτου καὶ μετὰ πολυημέρους ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν ἀσθενῆ ἐπισπάσας θερμότηατα τὰ συγχαρητήρια τῶν μεγάλων διδασκάλων του. Ἀπὸ τότε πλέον ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων ἔγινεν ὁ ἐπιστήμιος φίλος τοῦ Ρεσίτ πασᾶ. Καὶ ὅταν βραδύτερον ἐκλήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Σουλτὰν Ἀβδουλ-Μετζίτ ἵνα διευθύνῃ τὰς τύχας τῆς Τουρκίας ὡς μέγας Βεζύρης συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Σαράντην Ἀρχιγένην.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Παρισίων ὁ Ἀρχιγένης ἐνυπνιάσθη πάλιν τὸν δολοφονηθέντα κληρικόν.

Ἐν Κων/πόλει εὗρεθεις ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας του ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὴν ἰσχυ-

Ο ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ

ρὰν προστασίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἔβλεπε καθ' ἐκάστην ν' αὐξάνῃ ἡ πελατεία του καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ προάγεται εἰς τιμὰς καὶ δόξας. Οὕτω τῇ συστάσει τοῦ Ρεσίτ πασᾶ, μεγάλου Βεζύρου ἤδη, προσελήφθη ὡς ἱατρός τῶν ἀνακτόρων καὶ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητῆς τῆς παθολογίας εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει Αὐτοκρατορικὴν Σχολήν. Τὴν θέσιν ταύτην ἐτίμησεν ἐπὶ τριάκοντα τρία ἔτη. Ὁ Σουλτάνος Μειζίτ τόσον ἦτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτοῦ, ὥστε τῷ ἐδῶκε καὶ πολυτελῆ οἰκίαν εἰς τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλ' οὔτε αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα, οὔτε καὶ τὰ πλούτη κατάρθωσαν νὰ διαφθείρουν τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα τοῦ ὀρφανοῦ τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Σαράντης ἐφ' ὅσον ἡσθάνετο αὐξανόμενον τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἠΰξανε καὶ τὴν φιλόανθρωπον αὐτοῦ δρᾶσιν. Δὲν ἤρκετο εἰς τὸ νὰ παρέχῃ τὴν ἱατρικὴν αὐτοῦ συνδρομὴν δωρεὰν εἰς τοὺς αἰτοῦντας. Οὔτε καὶ εἰς τὸ νὰ σκορπίζῃ ἀφειδῶς τὰ χρηματικά του βοηθήματα ὑπὸ τὰ προσκεφάλαια τῶν πτωχῶν του ἀσθενῶν. Διεπνέετο ἀπὸ εὐρυτέρας ἀντιλήψεις. Τὸν ἐβασάνιζεν ἡ σκέψις πῶς ἑλληνοπρεπέστερον θ' ἀνεδρέφοντο αἱ νέαι γενεαὶ τῶν ὑποδούλων.

Εὐτυχήσας νὰ συνδεθῇ μετὰ συζύγου ἐναρέτου καὶ ἀγαθοεργοῦ ἐπίσης, τῆς ἐκ Φαναρίου Ἑλένης Κωστακῆ Φανερωλῆ, εὗρεν ἐν αὐτῇ καλὸν σύμβουλον καὶ πιστὸν βοηθὸν εἰς τὰς ἀγαθοεργίας του καὶ συμπαραστάτην, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν τῇ διαθήκῃ του λέγων περὶ αὐτῆς: «Ἰδρύτρια καὶ πολλὰ πονήσασα καὶ καταβαλοῦσα καὶ ὑποστᾶσα ὑπὲρ τῆς ἀναδείξεως καὶ παγίωσης τῶν ἰδρυμάτων».

Οὕτω τῇ συμπτᾶσει καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐκείνης πάντοτε, κατὰ πρῶτον τῷ 1857 ἱδρυσεν ἐν Ἐπιβάταις τὸ «Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον» τῶν θηλέων καὶ ἐπροέβλεπεν αὐτὸ πλουσιώτατα ἀφιερῶσας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ὅχι μόνον πάντα τὰ χρειώδη κινήτα, ἀλλὰ σειρὰν ὅλην ἀκινήτων προσοδοφόρων ἰδικῶν του καὶ τῆς γυναικὸς του καὶ εἰς μετρητὰ «δέκα γούκια, ἥτοι δύο χιλιάδας πονγγιὰ γροσίων».

Τόσον τὸ Διδασκαλεῖον ὅσον καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀκίνητα καὶ κινήτα ὡς καὶ τὰ μετρητὰ ὁ Ἀρχιγένης διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ ἱερὰ καὶ ἀπρόσβλητα τὰ κατωχύρωσεν δι' ἀφιρωτηρίου (Βακφιέ) ἐκδοθέντος τῇ 13 Μουχαρέμ τοῦ 1280 (1864).

Ἐκ τοῦ Βακφιέ ἐκείνου ¹⁾ μανθάνομεν α') ὅτι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Διδασκαλείου ἦτο νὰ προσλαμβάνωνται ἐκάστοτε τεσσαράκοντα ἄπορα, ἀνήλικα καὶ ὀρφανὰ κοράσια, τέκνα ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ διαιτῶνται νυχθημερὸν ἐν αὐτῷ σιτούμενα καὶ ἐνδυόμενα δωρεὰν, νὰ ἐκμανθά-

¹⁾ Εὑρίσκεται δημοσιευμένη εἰς τὸν Η'. τόμ. ἀρ. 7 τῆς Ἐκκλ. Ἀληθείας Κωνσταντινουπόλεως.

νωσι κεντήματα και ραπτικήν και ἐνηλικιούμενα και συζευγνύμενα να προικίζονται με τὸ ποσὸν πέντε χιλιάδων γροσίων και ν' ἀπολύωνται ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου εισαγομένων ἀντὶ τῶν οὕτω ἀπολυομένων ἐτέρων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ νὰ μὴ ὑπάρχωσι περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα κορασίων.

Καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω τεσσαράκοντα κορασίων και ἄλλα κοράσια πτωχῶν τοῦ αὐτοῦ ἔθνους ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον και νὰ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην αὐτὴν ἠδύναντο νὰ γίνωσι δεκτά, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ διανυκτερεύωσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ οὔτε νὰ σιτίζονται ἢ ἐνδύονται, ἀλλὰ μόνον νὰ ἔρχονται και ἀπέρχονται τὴν ἡμέραν.

Καὶ ὅτι πρὸς ἐπιτήρησιν και διδασκαλίαν τῶν κορασίων τούτων προσελαμβάνοντο τέσσαρες ἑλληνίδες διδασκάλισσαι ἔμπειροι τῆς τέχνης ταύτης τίμαι και ἀπολαύουσαι τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν χριστιανῶν ἀμειβόμεναι χίλια γρόσια μηνιαίως, τρεῖς ὑπηρέτριαι και εἰς ἑκαστὴν μὲ διακόσια πενήκοντα γρόσια μηνιαίως και μετὰ τὴν ὑποχρέωσιν πάντες νὰ διαμένωσι νυχθημερὸν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ.

Ἐπὶ ὀλίγον χρόνον τὸ φιλανθρωπικὸν αὐτὸ ἴδρυμα διετήρησε τὸν χαρακτήρα τοῦτον. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους και μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς και συνεπείᾳ ἐκείνης τῆς ἐκκενώσεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἐκπαιδευτήριον ἐλειτούργει ἀδιαλείπτως και κανονικῶς ὡς ἄνωτερον ἐκπαιδευτήριον θηλέων, και ἐχρησίμευσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας ὡς φυτώριον τολμηρῶν διδασκαλισσῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλαι ἱεραπόστολοι τῆς ἑλληνικῆς μας γλώσσης και τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς, ἐξώρμουν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἵνα διδάξωσι τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ξενογλώσσους Ἕλληνας μετ' ἀληθοῦς αὐταπαρνήσεως.

Τὸ Ἀρχιγενεῖον Διδασκαλεῖον λιθόκτιστον ἐπὶ μεγάλῃς ἐκτάσεως δενδροφυτευμένης και ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς κωμοπόλεως εἰς τὸν κάτω ὄροφόν του εἶχε τρία καταστήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μίαν μεγάλην αἴθουσαν και τὸ μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον ἔξω δωματία.

Ὅπισθεν τοῦ κτιρίου τούτου και ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς τὸ 1863 ἀνήγειρον οἱ σύζυγοι κομψότατον ναὸν τιμηθέντα ἐπ' ὀνόματι τῶν 20 μαρτύρων. Ὁ ναὸς οὗτος καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' και κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1869 διὰ πατριαρχικοῦ σιγιλλίου ἐκδοθέντος τῇ αἰτήσῃ ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Σ', ἀνεγνώρισθη ὡς σταυροπηγιακός.

Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐκκλησιάζοντο αἱ τρόφιμοι τοῦ διδασκαλείου και οἱ χοροὶ αὐτοῦ συνεκροτοῦντο ἀνέκαθεν ἀπὸ μαθητρίας.

Τὸ 1868 ἱδρυσαν Γυμνάσιον ἀρρένων ἐν τῇ ἰδίᾳ κωμοπόλει, ὀνομα-

σθὲν Ἐλένειον πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸ 1873 τὸ Ἀρχιγένειον Νηπιαγωγεῖον, ἐντὸς τοῦ περιόλου τοῦ Διδασκαλείου, καὶ τὸ Ἀρχιγένειον ὀρφανοτροφεῖον καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δημοτικὴν σχολὴν εἰς τὸ χωρίον Οἰκονομεῖον.

Εἶνε δ' ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ αἰοίδιμος ἀνὴρ ἤθελε συνεχίσει καὶ ἐδραιώσει τὸ φιλογενὲς καὶ φιλάνθρωπόν του ἔργον, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν τὸν κατελάμβανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του,

Ἀσθενήσας αἰφνιδίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874 ἔγραψεν ἐκ Κων/πόλεως πρὸς τὴν σύζυγόν του ἐδρισκομένην ἐν Ἐπιβάταις τὰ τῆς ἀσθενείας του προσθέσας αὐτολεξεῖ: «Ἐγὼ ἀποθνήσκω καὶ γὰρ τὸ ὄναρ μοι δεδήλωται».

Σπεύσασα ἡ σύζυγός του εἰς Κων/πολιν τὸν εὔρε νεκρόν, ἀποθανόντα τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1874 καὶ παραλαβοῦσα τὸ σκήνωμα αὐτοῦ τὸ μετέφερε καὶ τὸ ἐνεταφίασε ἐν τῇ γεννετείᾳ του, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπησε κατὰ ρητὴν ἐκείνου ἐντολὴν περιληφθεῖσαν καὶ εἰς τὴν Διαθήκην του ὡν ἀκολούθως.

«Παρακαλῶ τὴν φιλότιμον μου σύζυγον νὰ λάβῃ πᾶσαν πρόνοιαν, ὥστε ἡ κηδεῖα μου νὰ γίνῃ ἀπλουστάτη καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πολυτελείας νὰ δοθῶσι δὲ τῷ ἀρχιερεῖ Σηλυβρίας γρόσια χίλια. Μετὰ τὴν κηδεῖαν νὰ μετακομισθῇ ὁ νεκρός μου ἐν Ἐπιβάταις καὶ ἐνεταφιασθῇ ἐν τῷ κηπαρίῳ τῷ ἀπέναντι τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ἀρχιγενείου Παρθεναγωγείου».

Ὁ Ἀρχιγένης πρὶν ἀποθάνῃ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1873 συνέταξε ἰδιοχείρως τὴν Διαθήκην του. Δι' αὐτῆς ἀποκαθίστησι γενικὸν κληρονόμον τῆς χρηματικῆς καὶ κτηματικῆς περιουσίας του πάντα τὰ ἐν Ἐπιβάταις Ἀρχιγένεια καθιδρύματα. Αἰφίνει διάφορα μικρὰ κληροδοτήματα εἰς συγγενεῖς του, εἰς σχολεῖα καὶ Νοσοκομεῖα. Δίδει συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας εἰς τοὺς διαδόχους του καὶ ἐντέλεται ὅπως τὰ μετρητά του, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζει εἰς ἄνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων ὀθωμανικῶν λιρῶν χρυσῶν τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ κιβωτίῳ του μετεμφιεσμένα εἰς χρεώγραφα, μετὰ τὴν ἀποθίωσίν του, κατατεθῶσιν ἀμέσως ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀσφάλειαν καὶ αἰδίων συντήρησιν τῶν φιλάνθρωπικῶν καθιδρυμάτων του ὑπὲρ τῶν ὁπρίων, λέγει, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως βαρκιᾶς συνοδευόμενος μὲ αὐτοκρατορικὸν βεράτι. Ἐκτελεστὰς δὲ τῆς διαθήκης του ὁρίζει τὴν σύζυγον του καὶ τὸν θετὸν υἱὸν του Φώτιον Ἀρχιγένην.

Τὴν ἰδιόχειρον αὐτὴν διαθήκην ὡς μάρτυς μεταξὺ ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζωηρός.

Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ἐστήριξεν εἰς τοὺς διαδόχους του διὰ τὴν συνέχισιν καὶ προαγωγὴν τῶν φιλάνθρωπικῶν καθιδρυμάτων του, δὲν ἐξεπληρώθησαν τελείως καὶ ἐπὶ μακρόν.

Ἄλλα καὶ ἡ ἔκπτωσις τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς ἃ ὑπενδύθη μέρος τῆς περιουσίας συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τῶν ἑκπαιδευτηρίων.

Τὸ 1887 εὗρισκόμεθα πρὸ μιᾶς δίκης τὴν ὁποίαν ἡ κοινότης τῆς κώμης Ἐπιβατῶν ἤγειρεν ἐνώπιον τοῦ Διαρχοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων διὰ τῆς μουχταροδημογεροντίας τῆς ἐναντίον τῆς χήρας Σ. Ἀρχιγένους καὶ τοῦ θεοῦ υἱοῦ του Φωτίου Ἀρχιγένους κακῇ διαχειρίσει τῶν ἀφιερωμάτων. Στηριζομένη αὕτη εἰς τὸν πρῶτον βακφιὲν τὸν ἐκδοθέντα τὴν 13 Μουχαρρέμ τοῦ 1280 (1864) τὸν προαναφερθέντα καὶ διαλαμβάνοντα μεταξὺ ἄλλων :

»Ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου (τῶν Ἐπιβατῶν) νὰ ἐποπτεύωσιν ἀμισθὶ τὸ βακούφιον τοῦτο καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἐπιστάτου.

»Καὶ ὅτι καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ θεωρῶνται οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ἐπιστάτου βακουφιᾶς διὰ τοῦ ἱεροδικαστηρίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου».

Καταγγέλλει τοὺς ἐκτελεστάς τῆς Διαθήκης τοῦ ἀοιδίου Ἀρχιγένους καὶ διαχειριστὰς τῶν καθιδρυμάτων του ὡς ἑλλειμματίας καὶ ζητεῖ νὰ εἰσπραχθῶσιν παρ' αὐτῶν δύομισι περίπου χιλιάδες λιρῶν χρυσῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαχειριστῶν τῶν Ἀρχιγενείων, τὰ ἀρνούμενα ἔκ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας βουλήσεως τοῦ Σ. Ἀρχιγένους μένουσιν ἀνίσχυρα. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τοὺς 3 βακφιέδες 1864, 1869 καὶ 1871, τὰ πατριαρχικά σιγγίλια τοῦ 1869 καὶ 1879 καὶ τὴν διαθήκην τῆς 23 Αὐγούστου 1873 ὑπὸ τὸ ὄνομα δέχεται ὡς νόμιμον καὶ βάσιμον τὴν ἀγωγὴν τῆς Κοινότητος Ἐπιβατῶν καὶ διὰ προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεοῖ τοὺς ἐναγομένους παμψηφεί νὰ λογοδοτήσωσιν ἐνώπιον τριμελοῦς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς διορισθείσης ἐξ ὀφφικίου καὶ τῆς ὁποίας πρόεδρος ὤρίσθη ὁ Μητροπολίτης Μιτυλήνης Κωνσταντῖνος.

Ἡ δίκη ¹⁾ ἐγένισε πικρίας τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς αὐτοῦς χήρας Σαράντη Ἀρχιγένους, τῆς γνωστῆς εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην τῆς Θράκης ἀπλῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυρίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ διαχείρισις τοῦ Διδασκαλείου Θηλέων, τοῦ μόνου λειτουργήσαντος ἀνελλιπῶς, διότι τὰ ἄλλα Ἀρχιγενεῖα ἱδρύματα ἔκλεισαν τὰς θύρας των μαζὶ μετὰ τὸν θάνατον τῆς Ἐλένης Ἀρχιγένους ἐπισυμβάντα ἐν Ἐπιβάταις τῇ 25ῃ Ὀκτωβρίου 1890, εἶχε περιέλθει εἰς Πατριαρχικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἔκ τῆς συζύγου του Ἐλένης δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν υἱοθετήσῃ τὸν ἐκ Μαδύτου Φώτιον

¹⁾ Τὰ τῆς δίκης τῶν Ἀρχιγενείων, ἡ διαθήκη, οἱ βακφιέδες καὶ τὰ σιγγίλια εὗρισκονται δημοσιευμένα εἰς τὴν «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» Κων/πόλεως ἔτος Η' (1887).

Κωνσταντίνου, ἱατρὸν, τὸν ὁποῖον ὥς εἰδομεν εἶχεν ὀρίσει διὰ τῆς διαθήκης του καὶ ὥς ἐκτελεσθῇ αὐτῆς καὶ διαχειρισθῇ καὶ ἐπιστάτην τῶν Βακουφίων του μὲ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπιστάσις. Ἀλλὰ ὥς εἴπομεν τὰ δικαιώματα αὐτὰ τοῦ μοντεβελλῆ δὲν τὰ ἐξήσκησαν τὰ τέκνα τοῦ Φωτίου.

Ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἐκτὸς τῆς φιλανθρωπίας του διεκρίθη ἐνωρίτατα καὶ ὥς δόκιμος συγγραφεὺς. Σπουδάζων ἔτι ἐν Παρισίοις ἐξέδωκε γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ *Ὑγειονομίαν*, ἢ *κανόνας πρὸς διατήρησιν τῆς υἱείας*. Εἰς τὴν γαλλικὴν ἔκδοσίν του μάλιστα, τὴν ὁποίαν ἀφιερώνει εἰς τὸν Σουλτᾶνον Ἀβδουλ - Μειτζήλ, λέγει πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ ὑποθήκαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἀρχιγένης συνιστᾷ διὰ τοῦ συγγράμματός του ἐκείνου, διαπνέονται ἀπὸ τὸν ἄκρατον πατριωτισμὸν του καὶ ἀποκτιῶσιν ἀκόμη μεγαλυτέραν ἀξίαν, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις τὴν ἀμάθειαν, ἢ ὁποία ἐβασίλευε τότε εἰς τὰς τουρκοκρατουμένας χώρας.

Προτοῦ δ' ἀποθάνῃ ὁ ἀλήστου μνήμης αὐτὸς ἀνὴρ ἠτύχησε νὰ ἴδῃ τοὺς Θράκας συναισθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς συσσωματώσεως καὶ τῆς ὁμαδικῆς ἐνεργείας, ἀρετᾶς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξαφανίσει ἀπὸ τοὺς χριστιανούς ἢ μακρὰ δουλεία καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ πρόεδρος τοῦ ἀρτισυστάτου τότε κατὰ τὸ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρακικοῦ Συλλόγου, σκοποῦντος τὴν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς δῆμους τῆς Θράκης.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης. Ἄς εὐχηθῶμεν καὶ ἂς ἐλπίσωμεν, ὅτι οἱ πρόσφυγες θράκες ἐξόριστοι εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, συναισθανόμενοι βαθύτερον ἤδη τὴν ἐθνικὴν τῶν ἀλληλεγγύην δὲν θὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι σύμφωνα μὲ τὰ πατροπαράδοτα ἦθη καὶ τὴν μακραῖωνα ἱστορίαν των διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς καλυτέρας γενεᾶς, μιᾶς καλυτέρας αὐριον.

Μιλτ. Σαραντῆς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀδριανούπολις, μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀκροπόλεων τῶν ἑλληνικῶν γραμμῶν, ἢ διατηρήσασα καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς εἰμαρμένης δουλείας τὰ σχολεῖά της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδασαν πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων αἰώνων ἄνδρες διαπρεπεῖς καὶ διάσημοι, ὥς ὁ Οὐζούνογλου, ὁ ἐκ Κορνοφωλέας Σταμάτιος Παπᾶς καὶ πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων ὁ ἐξ Ἀδρια-

ΣΑΡΑΝΤΗΣ ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ

Ένας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους εὐεργέτας τῆς Θράκης καὶ τοὺς διακεκριμένους ἐπιστήμονας τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἀναμφισβητήτως ὑπῆρξεν ὁ ἱατρὸς Σαράντης Ἀρχιγένης.

Οὗτος ἐγεννήθη τῇ 5ῃ Φεβρουαρίου 1809 εἰς τὰς Ἐπιβάτας, γραφικὴν κωμόπολιν ἐπὶ τῆς Προποντίδος κειμένην περὶ τὰ δέκα χιλιόμετρα ἀνατολικῶς τῆς Σηλυβρίας, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ὑπήγετο πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς πρὸ τοῦ ἐκπατισμοῦ μας. Ὁ πατὴρ τοῦ ἐλέγετο Τρανίκος Διαμαντῆ καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Εὐφροσύνη.

Ὁ Τρανίκος ἐμπορευόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐφρονεύθη ὑπὸ τινος Τούρκου ἐντὸς τοῦ καταστήματός του κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως καὶ ἀπῆκε τὴν σύζυγόν του χήραν μὲ δύο ἀνήλικα τέκνα. Τὸν Σαράντην καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Ὁ Σαράντης τότε ἦτο μόλις 12 ἐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ μὲ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς του καὶ ἡ περιουσία ἐκείνου διηπάγη, ἡ οἰκογένειά του περιήλθεν εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Ἐνῶ δὲ Σαράντης ἐκ παιδικῆς του ἡλικίας εὐρέθη ὑποχρεωμένος ὄχι μόνον νὰ φοιτᾷ εἰς τὸ Σχολεῖον τῆς πατρίδος του, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργάζεται συγχρόνως διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τὴν μητέρα του καὶ τὴν ἀδελφήν του. Ἡ ἐργασία του κυρίως συνίστατο νὰ βοηθῇ κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του διαφόρους ἀλείς Ἐπιβατινοὺς συμμετέχων εἰς τὰ ἔργα των καὶ συνάμα νὰ διασκεδάζῃ αὐτοὺς διηγούμενος κεφάλαια ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας ὥς καὶ ἐκ τῆς ἱερᾶς, τὰ ὁποῖα ἐμάνθανεν εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ εὐφυΐα τοῦ μικροῦ ὀρφανοῦ, ὁ ὁποῖος διεκρίνετο μεταξὺ τῶν συμμαθητῶν του, προσεῖλκυσε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Ξηροκρήνης ἐν Βοσπόρῳ (κοινῶς Κουροῦ - τσεσμέ), ὅπου τότε ἐλειτούργει ἡ νῦν ἐν Φαναρίῳ μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, κ. Λογάδου, ὅστις ταξιδεύων ἔτιχε νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὸ σχολεῖον τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Λογάδης συγκινηθεὶς ἀπὸ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸ ἥθος τοῦ Σαράντη συνέστησεν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ὅτι θὰ ἔπρεπε ὁ μικρὸς αὐτὸς νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ὁ Σαράντης ὅμως ἦτο ἄπορος καὶ ἔπρεπε νὰ ἐργασθῇ διὰ νὰ διαθρέψῃ τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν του.

Μόλις λοιπὸν ἐτελείωσε τὰ μαθήματα τοῦ σχολείου του, προσεκολλήθη ὡς ναυτόπαις εἰς τὸ πλοιάριον ἑνὸς ἐκ τῶν συμπατριωτῶν του. Οὗτος μεταφέρων διάφορα ἐπιτόπια προϊόντα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἡμέραν τινὰ συνέπεσε νὰ προσορμισθῇ εἰς τὴν Ξηροκρήνην ὅπου ἐξηκολούθει νὰ διδάσκη ὁ Λογάδης.

Ἡ τύχη, ἡ ὁποία εἶχε φανῇ τόσον δυσμενὴς πρὸς τὸν Σαράντην ἤρχισε νὰ τὸν προσμειδιᾷ. Ὁ Λογάδης ἐξελθὼν περίπατον πρὸς τὴν παραλίαν, εἰς τὸν ἀτημέλητον ναυτόπαιδα ἀνεγνώρισε τὸν ὄρφανόν τῶν Ἐπιβατῶν καὶ εὐκολώτατα τὸν κατέπεισε νὰ ἀφίσῃ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰ μαθήματά του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαράντης ἐστερεῖτο τῶν ἀπαιτουμένων μέσων τὸν συνέστησεν εἰς τὴν ἐπὶ φιλογενεῖα καὶ φιланθρωπία διακρινομένην οἰκογένειαν τοῦ Χατζῆ - Κώστα καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν ἐκείνης καὶ δαπάναις αὐτῆς κατάρθωσε νὰ διακοῦσῃ ὅλα τὰ μαθήματα τῆς σχολῆς τῆς Ξηροκρήνης. Εἰς τὴν σχολὴν τῆς Ξηροκρήνης κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ ἐδόθη καὶ τὸ ἐπίθετον Ἀρχιγένης κατὰ κράτησαν τάξιν ἀπονομῆς ἀρχαῖζόντων ἐπιθέτων.

Ἀποπερατώσας τὰς σπουδὰς του, ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης καὶ ἀποτίων φόρον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν εὐεργέτην του Χ' Κώστα εἰργάσθη ἐπὶ τινα ἔτη ὡς οἰκοδιδάσκαλος τῆς οἰκογενείας του. Βραδύτερον ἐδίδαξεν εἰς διαφόρους Κοινότητας καὶ τελευταῖον ἐπὶ τριετίαν εἰς τὴν Φιλιππούπολιν, εἰς τὴν σχολὴν τῆς ὁποίας ἐδώρησε καὶ τὴν βιβλιοθήκην του, φεύγων, ἵνα μεταβῇ εἰς Παρισίους καὶ σπουδάσῃ ἐκεῖ τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην.

Προτοῦ ὅμως μεταβῇ εἰς Παρισίους, ὅπου ὑπελόγιζε νὰ διατρίψῃ ἐπὶ ἔτη ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἠθέλησε νὰ ἴδῃ καὶ ἀποχαιρετήσῃ τὴν μητέρα του. Ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολιν λοιπὸν κατευθύνθη πρὸς τὰς Ἐπιβάτας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ ταξιδιωταὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διανυκτερεύουσιν εἰς τὰ πανδοχεῖα (χάνια) τὰ ὁποῖα ἤθελον εὐρεθῇ ἐμπρὸς των, ὅταν τοὺς ἐπλάκωνεν ἡ νύκτα. Παρ' ὅλην τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν αὐστηρότητα τῶν Τουρκικῶν ἀρχῶν ὅχι σπανίως πανδοχεῖς καὶ ἀγωγιάται προερχόμενοι ἀπὸ ἄλλα ἐπαγγέλματα, εὐρίσκοντο σύμφωνοι νὰ ἐκλέγωσι τὰ θύματά των μεταξὺ τῶν εὐπορούντων ὁδοιπόρων, οἱ ὁποῖοι συνέπιπτε νὰ φιλοξενῶνται παρ' αὐτοῖς.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης, ἕνα βράδυ, κατάκοπος ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ φέρων εἰς τὴν ζώνην του (στὸ κεμερί) τὰς οἰκονομίας του ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ χάνια ἐκεῖνα. Ἀπεσύρθη εἰς ἕνα κελὶ καὶ ὁ ὕπνος τὸν κατέλαβεν ἀμέσως, ἐνῶ αἱ φωναὶ καὶ ὁ θόρυβος τῶν ἄλλων συνοδοιπόρων ἠκούετο ἀκόμη εἰς τὴν αὐλὴν καὶ εἰς τὸ καφενεῖον. Βαθμηδὸν ὅμως καὶ κατ' ὀλίγον ἡ νύκτα ἄπλωσε βαθειὰ τὴ νεκρικὴ σιγή της καὶ ἐπεβλήθη εἰς ὁλόκληρον τὸ χάνι.

Τὰ μεσάνυχτα ἦσαν περασμένα, ὅταν ὁ Σαράντης ἀνετινάχθη τρομαγμένος ἀπὸ τὸν βαθὺν τοῦ ὕπνου καὶ ἀναψε τὸ φῶς τοῦ. Κρυὸς ἰδρὸς περιέτρεχε τὸ σῶμά του. Ἐσκέφθη νὰ φωνάξῃ. Ἄλλ' ἡ ἄκρα ἡσυχία ἡ ὁποία τὴν στιγμήν ἐκείνην ἐπεκράτει πέριξ τοῦ τὸν καθησύχασε καὶ ἀνελόγισθη τὰ σκώμματα καὶ τὰς ὕβρεις μὲ τὰς ὁποίας οἱ ἄλλοι ἔνοικοι θὰ τὸν περιέλουον. Τί ἦτο ἐπὶ τέλους; Ἐνας ἐφιάλτης, ἓνα κακὸ ὄνειρο. Ἐνας αἰμόφυρτος ρασοφόρος, ἀπὸ τὰς πληγὰς τοῦ ὁποίου ἔτρεχον τὰ αἵματα καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ὁποίου ἐξωγραφίζετο ἡ ὁδὴ καὶ ὁ πόνος, τὸν ἔσεισε δυνατὰ ἀπὸ τὸν βραχίονα ζητῶν βοήθειαν καὶ τὸν ἐξύπνησε.

Ἦτο τόσον παραστατικὸν τὸ ὄνειρον, τόσον ζωηρὸς ὁ τρόμος, ὥστε ὁ ἀτυχὴς Σαράντης ἐφαντάζετο τὴν σκιὰν τοῦ ἐφιάλτου κινουμένην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ λύχνου τοῦ. Ἀδυνατῶν νὰ κοιμηθῇ πλέον καὶ θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὸν φόβον τοῦ, ἤνοιξε ἓνα βιβλίον τὸ ὁποῖον εἶχε πρόχειρον καὶ ἤρχισε νὰ τὸ διαβάξῃ.

Δὲν ἐπέρασε ὅμως πολλὴ ὥρα καὶ τὰ μάτια τοῦ κουρασμένα ἔκλεισαν καὶ πάλιν μὲ τὸ βιβλίον εἰς τὰ χέρια καὶ μὲ τὸν λύχνον ἀναμμένον. Εἶχεν ἀποκοιμηθῇ ὅταν εἶδε ν' ἀνοίγῃ ἀθροῦβως ἡ θύρα τοῦ πενιχροῦ τοῦ δωματίου καὶ νὰ εἰσέρχεται μελλίχιος καὶ σοβαρὸς ὁ ἰδίος ἱερεὺς, ὅστις πρὸ ὀλίγου αἰμόφυρτος τὸν εἶχε κατατρομάζει. Ἀπλώσε τὸ χέρι τοῦ διὰ νὰ τὸν καθυσηχάσῃ καὶ μὲ φωνὴν ἡρεμὴν τοῦ εἶπε: «Ἐσώθης, ἀλλὰ δὲν πρέπει ν' ἀποκοιμηθῇς καὶ πάλιν. Διότι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐδολοφόνησαν ἐμέ, καταδοκοῦν ἔξωθεν τῆς θύρας σου διὰ νὰ σὲ δολοφονήσουν. Εἶνε ὁ πανδοχεὺς μὲ τὸν ὑπηρέτην τοῦ. Πρὶν ὅμως ἀφίσης τὸ κατηραμένον αὐτὸ μέρος, σὲ παρακαλῶ νὰ φροντίσης διὰ τὸν σεμινοπρεπὴ καὶ χριστιανικὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ σώματός μου, τὸ ὁποῖον οἱ κακοῦργοι ἀπέκρυψαν ἐδῶ που—καὶ τοῦ ἔδειξε τὸν τόπον».

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἀνετινάχθη τρέμων σύσσωμος. Ἡ νύκτα εἶχε προχωρήσῃ καὶ οἱ πτεῖνοι ἤρχισαν νὰ φωνάζουν. Ὁ πανδοχεὺς ὅστις εἶχεν ἐτοιμασθῇ νὰ δολοφονήσῃ τὸν Ἀρχιγένην διὰ νὰ τὸν ληστεύσῃ, ὅταν τὸ πρῶτον τὸν ἐξύπνησεν ὁ αἰμόφυρτος ἱερεὺς, βλέπων ἀναμμένον τὸν λύχνον τοῦ δωματίου τοῦ Σαράντη ἐδίστασε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸ καὶ τὸν ἀνέμενε ν' ἀποκοιμηθῇ ἐκ νέου. Ἀλλὰ τώρα ὅτε ἀντελήφθη ὅτι ὁ Ἀρχιγένης ἦτο ὄρθιος καὶ ἴσως ὥπλισμένος παρητήθη τοῦ ἐγκληματικοῦ σκοποῦ τοῦ.

Μόλις ἐξημέρωσεν ὁ Ἀρχιγένης ἔσπευσεν εἰς τὴν πλησιεστέραν ἀστυνομικὴν ἀρχὴν καὶ ἐξιστόρησε τὰ γεγονότα. Πρόχειρος ἔρευνα ἀνεκάλυψεν ὅχι μόνον τὸ πτώμα τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐξαφανισθέντος ἱερέως, διὰ τὸν ὁποῖον ἄλλοι ἀθῶοι ἐκρατοῦντο εἰς τὰς φυλακάς, ἀλλὰ καὶ σωρεῖαν ἄλλων τεκμηρίων καὶ κλοπιμαίων τὰ ὁποῖα ἀπεδείκνυν ὅτι τὸ πανδοχεῖον διευθύνετο ὑπὸ στείρας κακούργων.

Πανδοχεὺς καὶ συνένοχοι σιδηροδέσμοι παρεδόθησαν ἀμέσως εἰς τὰς χεῖρας τῆς δικαιοσύνης. Ὁ δὲ Σαράντης ἀφοῦ ἐπεμελήθη διὰ τὸν ἐνταφιασμόν τοῦ σωτηρός του, δοξάζων τὸν Θεὸν ἐξηκολούθησε τὸν δρόμον του πρὸς τὴν πατρίδα του.

Ἐπλησίαζεν οὗτος νὰ φθάσῃ εἰς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδίου του, ὅταν καὶ πάλιν ἐνυπνιάσθῃ τὸν σεβάσμιον κληρικόν. Ἦλθε διὰ νὰ τὸν εὐχαρίστησῃ καὶ τὸν εὐλογήσῃ, διότι εἰς τὸν Ἀρχιγένην διέβλεπε τὸν ἐκλεκτὸν τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Ἀρχιγένης ἐνθαρρυνόμενος ἐκ τῆς παρουσίας τοῦ ἁγίου ἐκείνου ἀνδρὸς καὶ συναισθανόμενος ἐν αὐτῷ ὑπερέραν τινὰ δύναμιν, ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἐὰν θὰ εὐοδοῦντό ποτε τὰ φιλόδοξα αὐτοῦ σχέδια καὶ ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ προαισθανθῇ τὸ τέλος του.

— «Ὁ Θεὸς θὰ ἐπιβραβεύσῃ τὰς προσπάθειάς σου», τοῦ ἀπήντησεν ἐκεῖνος καὶ προσέθηκεν : — «Ἐγὼ θὰ σὲ ἐπισκεφθῶ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα τῶν ἐπιτυχιῶν σου. Καὶ θὰ μὲ ἰδῇς ἐκ νέου ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τοῦ θανάτου σου».

Ἐνῶ ὁ Σ. Ἀρχιγένης παραμένων τὰς ὀλίγας ἡμέρας τῶν θερινῶν διακοπῶν του εἰς τὰς Ἐπιβάτας ἐμελέτα τὴν ζωὴν τῶν Παρισίων, ἡ μητέρα του ἄλλα σχέδια ἔτρεφε δι' αὐτόν· τοῦ εἶχεν ἐτοιμάσει τὴν ἐκλεκτὴν τῆς νύμφην. Αὐτὴ ἕνα πόθον εἶχε· Νὰ τὸν νυμφεύσῃ, νὰ τὸν νοικοκυρέψῃ.

Ἀλλ' ὁ Σαράντης φλεγόμενος ἀπὸ τὸν ἱερὸν πόθον νὰ τύχῃ ἀνωτέρας μορφώσεως καὶ νὰ καταστῇ ἱκανὸς ἵνα φανῇ χρήσιμος καὶ εὐεργετικὸς εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὸ ἔθνος του ἰδιαίτερος, παρ' ὅλην τὴν ἀγάπην καὶ τὴν τρυφερότητα ποὺ εἶχε πρὸς τὴν μητέρα του καὶ τὴν λύπην ποὺ ἠσθάνετο, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν μητρικὴν φιλοτιμίαν τῆς, ἕνα ἑσπέρας ἐνεπιστεύθη τὸ μυστικόν του εἰς συγγενῇ του καὶ τὴν ἐπομένῃν ἀποχαιρέτισας τοὺς ἐν τῇ πατρίδι του ἐβάδισε πρὸς τὰ πεπρωμένα του.

Εἰς τοὺς Παρισίους ἔμεινεν ἐπὶ ἐξαετίαν παρακολουθήσας ἐκεῖ μετ' ἐπιμελείας τὰ μαθήματα τῆς ἱατρικῆς ἐπιστήμης καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς ἱατρικῆς σχολῆς τῶν Παρισίων. Ὁ βίος του ὅμως καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα δὲν ὑπῆρξε ρόδινος. Ἡ ζωὴ τῶν Παρισίων ταχέως εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς μικρὰς οἰκονομίας τοῦ ἀνατολίτου σπουδαστοῦ καὶ ἡ γνῶριμος αὐτῷ πενία εἶχε πάλιν ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὸ πτωχικὸν δωμάτιόν του. Ὅσοι ἔζησαν τὴν ζωὴν ἐκείνην γνωρίζουν τὰς πικρίας μετὰ τὰς ὁποίας ποτίζονται αἱ νεαραὶ ὑπάρξεις, αἱ ὁποῖαι ἀγωνίζονται καὶ ἀνέρχονται τὸν Γολγοθᾶν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προόδου.

Ἐξηντηλέμενος καὶ μελαγχολικὸς ὁ Ἀρχιγένης ἡμέραν τινὰ περιεφέρετο ἀσκόπως εἰς μίαν ἐκ τῶν ὁδῶν τῆς ἀπεράντου πόλεως, ὅταν συνήντησε

γνωστὸν ὁμογενῇ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ὑπηρετοῦντα τότε εἰς τὴν ἐν Παρισίοις ὀθωμανικὴν Πρεσβείαν. Οὗτος εὐχαρίστως ἀνέλαβε νὰ τὸν συστήσῃ εἰς τὸν διακεκριμένον πολιτικὸν καὶ βραδύτερον Μέγαν Βεζύρην Ρεσίτ πασᾶν, πρεσβευτὴν δὲ τότε τῆς Τουρκίας ἐν Παρισίοις.

Ὁ Ρεσίτ πασᾶς μαθὼν τὴν δυσχερῆ θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν εὗρίσκετο ὁ Ἀρχιγένης καὶ τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἐξακολουθήσῃ τὰς σπουδὰς του, τὸν προσέλαβεν εἰς τὴν πρεσβείαν, τοῦ παρεχώρησε κατοικίαν καὶ τὸν ἐβοήθησεν ὅχι μόνον νὰ ἀποπερατώσῃ τὰς πανεπιστημιακὰς σπουδὰς του ἀλλὰ καὶ νὰ τελειοποιηθῇ εἰς τὰ νοσοκομεῖα τῶν εὐρωπαϊκῶν μεγαλουπόλεων.

Τὴν πρὸς τὸν Ἀρχιγένην εὐνοίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἡβύξησεν ἐπὶ πλεόν τὸ ἔξῃς περιστατικόν. Ὁ Ρεσίτ προσβληθεὶς ὑπὸ ὀξείας νόσου συνεβουλεύθη τοὺς διασημοτέρους ἰατροὺς ἐκ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Παρισίων. Πάντες δὲ ἀπεφάνθησαν ὅτι ἐλάχισται ἐλπίδες διασώσεώς του ὑπῆρχον.

Ὁ Σαράντης ἐν τούτοις διαφωνῶν πρὸς τοὺς καθηγητάς του ἐπελήφθη μετὰ θάρρους τῆς θεραπείας τοῦ προστάτου καὶ μετὰ πολυημέρους ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ σώσῃ τὸν ἀσθενῆ ἐπισπάσας θερμότατα τὰ συγχαρητήρια τῶν μεγάλων διδασκάλων του. Ἀπὸ τότε πλεόν ὁ νεαρὸς ἐπιστήμων ἔγινεν ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ρεσίτ πασᾶ. Καὶ ὅταν βραδύτερον ἐκλήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ Σουλτάν-Ἀβδούλ-Μετζίτ ἵνα διευθύνῃ τὰς τύχας τῆς Τουρκίας ὡς μέγας Βεζύρης συμπαρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν Σαράντην Ἀρχιγένην. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του ἐκ Παρισίων ὁ Ἀρχιγένης ἐνυπνιάσθη πάλιν τὸν δολοφονηθέντα κληρικόν.

Ἐν Κων/πόλει εὐρεθεὶς ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης διὰ τῆς ἐπιμελείας του καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας του ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου μετὰ τὴν ἰσχυ-

Ο ΑΡΧΙΓΕΝΗΣ ΚΑΙ Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ

ρὰν προστασίαν τοῦ Ρεσίτ πασᾶ ἔδλεπε καθ' ἐκάστην ν' αὐξάνῃ ἡ πελατεία του καὶ τὸν ἑαυτὸν του νὰ προάγεται εἰς τιμὰς καὶ δόξας. Οὕτω τῇ συστάσει τοῦ Ρεσίτ πασᾶ, μεγάλου Βεζύρου ἤδη, προσελήφθη ὡς ἱατρὸς τῶν ἀνακτόρων καὶ βραδύτερον διωρίσθη καθηγητὴς τῆς παθολογίας εἰς τὴν ἐν Κων/πόλει Αὐτοκρατορικὴν Σχολήν. Τὴν θέσιν ταύτην ἐτίμησεν ἐπὶ τριάκοντα τρία ἔτη. Ὁ Σουλτάνος Μετζίτ τόσον ἦτο εὐχαριστημένος ἐξ αὐτοῦ, ὥστε τῷ ἐδωόρησε καὶ πολυτελῆ οἰκίαν εἰς τὸ Πέραν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλ' οὔτε αἱ τιμαὶ καὶ ἡ δόξα, οὔτε καὶ τὰ πλούτη κατώρθωσαν νὰ διαφθεύρουν τὸν ἀδαμάντινον χαρακτῆρα τοῦ ὀρφανοῦ τῶν Ἐπιβατῶν. Ὁ Σαράντης ἐφ' ὅσον ἠσθάνετο αὐξανόμενον τὸν πλοῦτον αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἠΐξανε καὶ τὴν φιλόανθρωπον αὐτοῦ δρᾶσιν. Δὲν ἠρξείτο εἰς τὸ νὰ παρέχῃ τὴν ἱατρικὴν αὐτοῦ συνδρομὴν δωρεάν εἰς τοὺς αἰτοῦντας. Οὔτε καὶ εἰς τὸ νὰ σκορπίζῃ ἀφειδῶς τὰ χρηματικά του βοηθήματα ὑπὸ τὰ προσκεφάλαια τῶν πτωχῶν του ἀσθενῶν. Διεπνέετο ἀπὸ εὐρυτέρας ἀντιλήψεις. Τὸν ἐβασάνιζεν ἡ σκέψις πῶς ἑλληνοπρεπέστερον θ' ἀνετρέφοντο αἱ νέαι γενεαὶ τῶν ὑποδούλων.

Εὐτυχήσας νὰ συνδεθῇ μετὰ συζύγου ἐναρέτου καὶ ἀγαθοεργοῦ ἐπίσης, τῆς ἐκ Φαναρίου Ἑλένης Κωστάκη Φενερχῆ, εὗρεν ἐν αὐτῇ καλὸν σύμβουλον καὶ πιστὸν βοηθὸν εἰς τὰς ἀγαθοεργίας του καὶ συμπαραστάτην, ὡς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ ἐν τῇ διαθήκῃ του λέγων περὶ αὐτῆς: «Ἰδρύτρια καὶ πολλὰ πονήσασα καὶ καταβαλοῦσα καὶ ὑποστάσα ὑπὲρ τῆς ἀναδείξεως καὶ παγιώσεως τῶν ἱδρυμάτων».

Οὕτω τῇ συμπράξει καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐκείνης πάντοτε, κατὰ πρῶτον τῷ 1857 ἱδρύσεν ἐν Ἐπιβάταις τὸ «Ἀρχιγένειον Διδασκαλεῖον» τῶν θηλέων καὶ ἐπροέκτισεν αὐτὸ πλουσιώτατα ἀφιερώσας πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ὅχι μόνον πάντα τὰ χρειώδη κινητὰ, ἀλλὰ σειρὰν ὅλην ἀκινήτων προσοδοφόρων ἰδικῶν του καὶ τῆς γυναικὸς του καὶ εἰς μετρητὰ «δέκα γούκια, ἥτοι δύο χιλιάδας πονγγιὰ γροσίων».

Τόσον τὸ Διδασκαλεῖον ὅσον καὶ τὰ πρὸς συντήρησιν αὐτοῦ ἀκίνητα καὶ κινητὰ ὡς καὶ τὰ μετρητὰ ὁ Ἀρχιγένης διὰ νὰ τὰ καταστήσῃ ἱερὰ καὶ ἀπρόσβλητα τὰ κατωχύρωσεν δι' ἀφιερωτηρίου (Βακφιέ) ἐκδοθέντος τῇ 13 Μουχαρέμ τοῦ 1280 (1864).

Ἐκ τοῦ Βακφιέ ἐκείνου¹⁾ μαθητόμεν α') ὅτι ὁ ἀρχικὸς σκοπὸς τοῦ Διδασκαλείου ἦτο νὰ προσλαμβάνωνται ἐκάστοτε τεσσαράκοντα ἄπορα, ἀνήλικα καὶ ὀρφανὰ κοράσια, τέκνα ὀρθοδόξων χριστιανῶν, νὰ διαιτῶνται νυχθημερὸν ἐν αὐτῷ σιτούμενα καὶ ἐνδυόμενα δωρεάν, νὰ ἐκμανθά-

¹⁾ Εὐρίσκεται δημοσιευμένη εἰς τὸν Η'. τόμ. ἀρ. 7 τῆς Ἐκκλ. Ἀληθείας Κωνσταντινουπόλεως.

νωσι κεντήματα καὶ ραπτικήν καὶ ἐνηλικιούμενα καὶ συζευγνύμενα νὰ προικίζονται μὲ τὸ ποσὸν πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ ν' ἀπολύονται ἐκ τοῦ ἐκπαιδευτηρίου εἰσαγομένων ἀντὶ τῶν οὕτω ἀπολυομένων ἐτέρων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους εἰς τρόπον ὥστε ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ νὰ μὴ ὑπάρχωσι περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα τῶν τεσσαράκοντα κορασίων.

Καὶ ὅτι ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω τεσσαράκοντα κορασίων καὶ ἄλλα κοράσια πτωγῶν τοῦ αὐτοῦ ἔθνους ἐὰν ἐπεθύμουν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ ἐκπαιδευτήριον καὶ νὰ ἐκμάθωσι τὴν τέχνην αὐτὴν ἡδύναντο νὰ γίνωσι δεκτά, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως νὰ μὴ διανυκτερεύωσιν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ οὔτε νὰ σιτίζονται ἢ ἐνδύνονται, ἀλλὰ μόνον νὰ ἔρχονται καὶ ἀπέρχονται τὴν ἡμέραν.

Καὶ ὅτι πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ διδασκαλίαν τῶν κορασίων τούτων προσελαμβάνοντο τέσσαρες ἑλληνίδες διδασκάλισσαι ἔμπειροι τῆς τέχνης ταύτης τίμιαι καὶ ἀπολαύουσαι τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν χριστιανῶν ἀμειβόμεναι χίλια γρόσια μηνιαίως, τρεῖς ὑπηρέτριαι καὶ εἰς ἑκαστὴν μὲ διακόσια πενήκοντα γρόσια μηνιαίως καὶ μὲ τὴν ὑπαρχέωσιν πάντες νὰ διαμένωσι νυχθημερόν ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ.

Ἐπὶ ὀλίγον χρόνον τὸ φιλανθρωπικὸν αὐτὸ ἴδρυμα διετήρησε τὸν χαρακτήρα τοῦτον. Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους καὶ μέχρι τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς καὶ συνεπείᾳ ἐκείνης τῆς ἐκκενώσεως τῆς ἀνατολικῆς Θράκης ὑπὸ τοῦ γηγενοῦς ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς, τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο ἐκπαιδευτήριον ἐλειτούργει ἀδυσχερῶς καὶ κανονικῶς ὡς ἀνώτερον ἐκπαιδευτήριον θηλέων, καὶ ἐχρησίμευσεν ἐπὶ δεκαετηρίδας ὅλας ὡς φυτώριον τολμηρῶν διδασκαλισσῶν, αἱ ὁποῖαι ὡς ἄλλαι ἱεραπόστολοι τῆς ἐλληνικῆς μας γλώσσης καὶ τῶν ἰδανικῶν τῆς φυλῆς, ἐξώρμουν εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς ἵνα διδάξωσι τὰ πρῶτα γράμματα εἰς τοὺς ξενογλώσσους Ἕλληνας μετ' ἀληθοῦς αὐταπαρνήσεως.

Τὸ Ἀρχιγένηον Διδασκαλεῖον λιθόκτιστον ἐπὶ μεγάλῃς ἐκτάσεως δενδροφυτευμένης καὶ ἐπὶ τῆς κεντρικῆς ὁδοῦ τῆς κομποπόλεως εἰς τὸν κάτω ὄροφόν του εἶχε τρία καταστήματα ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μίαν μεγάλην αἴθουσαν καὶ τὸ μαγειρεῖον. Εἰς δὲ τὸν ἄνω ὄροφον ἔξ δωματία.

Ὅπισθεν τοῦ κτιρίου τούτου καὶ ἐντὸς τῆς ἰδίας περιοχῆς τὸ 1863 ἀνήγειρον οἱ σύζυγοι κομψότατον ναὸν τιμηθέντα ἐπ' ὀνόματι τῶν 20 μαρτύρων. Ὁ ναὸς οὗτος καθιερώθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου τοῦ Β' καὶ κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1869 διὰ πατριαρχικοῦ σιγγιλίου ἐκδοθέντος τῇ αἰτήσει ἀμφοτέρων τῶν συζύγων ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Γρηγορίου τοῦ Γ', ἀνεγνωρίσθη ὡς σταυροπηγιακός.

Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν ἐκκλησιάζοντο αἱ τρόφιμοι τοῦ διδασκαλείου καὶ οἱ χοροὶ αὐτοῦ συνεκροτοῦντο ἀνέκαθεν ἀπὸ μαθητρίας.

Τὸ 1868 ἱδρυσαν Γυμνάσιον ἀρρένων ἐν τῇ ἰδίᾳ κομποπόλει, ὀνομα-

σθὲν Ἑλένειον πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου του, εἰς ἀρκετὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ τὸ 1873 τὸ Ἀρχιγένειον Νηπιαγωγεῖον, ἐντὸς τοῦ περιβόλου τοῦ Διδασκαλείου, καὶ τὸ Ἀρχιγένειον ὀρφανοτροφεῖον καὶ ἐν τῷ μεταξὺ δημοτικὴν σχολὴν εἰς τὸ χωρίον Οἰκονομεῖον.

Εἶπε δ' ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας ὅτι ὁ ἀοίδιμος ἀνὴρ ἤθελε συνεχίσει καὶ ἐδραιώσῃ τὸ φιλογενὲς καὶ φιλόανθρωπὸν του ἔργον, ἐὰν ὁ θάνατος δὲν τὸν κατελάμβανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς δράσεώς του.

Ἀσθενήσας αἰφνιδίως κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1874 ἔγραψεν ἐκ Κων/πόλεως πρὸς τὴν σύζυγόν του εὐρισκομένην ἐν Ἐπιβάταις τὰ τῆς ἀσθενείας του προσθέσας αὐτολεξεῖ: «Ἐγὼ ἀποθνήσκω καὶ γὰρ τὸ ὄναρ μοι δεδήλωται».

Σπύσασα ἡ σύζυγός του εἰς Κων/πολιν τὸν εὗρε νεκρόν, ἀποθανόντα τὴν 11ην Σεπτεμβρίου 1874 καὶ παραλαβοῦσα τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ τὸ μετέφερε καὶ τὸ ἐνεταφίασε ἐν τῇ γεννετείᾳ του, τὴν ὁποίαν τόσον ἠγάπησε κατὰ ρητὴν ἐκείνου ἐντολὴν περιληφθεῖσαν καὶ εἰς τὴν Διαθήκην του ὧν ἀκολουθῶς.

«Παρακαλῶ τὴν φιλάτην μου σύζυγον νὰ λάβῃ πᾶσαν πρόνοιαν, ὥστε ἡ κηδεῖα μου νὰ γίνῃ ἀπλουστάτη καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς πολυτελείας νὰ δοθῶσι δὲ τῷ ἀρχιερεῖ Σηλυβρίας γρόσια χίλια. Μετὰ τὴν κηδεῖαν νὰ μετακομισθῇ ὁ νεκρός μου ἐν Ἐπιβάταις καὶ ἐνταφιασθῇ ἐν τῷ κηπαρίῳ τῷ ἀπέναντι τῆς βορείου πλευρᾶς τοῦ Ἀρχιγενείου Παρθεναγωγείου».

Ὁ Ἀρχιγένης πρὶν ἀποθάνῃ κατ' Αὐγούστον τοῦ 1873 συνέταξε ἰδιοχείρως τὴν Διαθήκην του. Δι' αὐτῆς ἀποκαθίστησι γενικὸν κληρονόμον τῆς χρηματικῆς καὶ κτηματικῆς περιουσίας του πάντα τὰ ἐν Ἐπιβάταις Ἀρχιγένεια καθιδρύματα. Ἀφίνει διάφορα μικρὰ κληροδοτήματα εἰς συγγενεῖς του, εἰς σχολεῖα καὶ Νοσοκομεῖα. Δίδει συμβουλὰς καὶ ὑποθήκας εἰς τοὺς διαδόχους του καὶ ἐντέλεται ὅπως τὰ μετρητὰ του, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζει εἰς ἅνω τῶν εἴκοσι χιλιάδων ὀθωμανικῶν λιρῶν χρυσῶν τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ κιβωτίῳ του μετεμφιεσμένα εἰς χρεώγραφα, μετὰ τὴν ἀποθῶσίν του, κατατεθῶσιν ἀμέσως ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Τραπεζῇ τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἀσφάλειαν καὶ αἰδίων συντήρησιν τῶν φιланθρωπικῶν καθιδρυμάτων του ὑπὲρ τῶν ὁποίων, λέγει, ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως βακφιεῖς συνοδευόμενος μὲ αὐτοκρατορικὸν βεράτι. Ἐκτελεστάς δὲ τῆς διαθήκης του ὀρίζει τὴν σύζυγον του καὶ τὸν θετὸν υἱὸν του Φώτιον Ἀρχιγένην.

Τὴν ἰδιόχειρον αὐτὴν διαθήκην ὡς μάρτυς μεταξὺ ἄλλων ὑπογράφει καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζωηρός.

Φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ λαμπραὶ ἐλπίδες τὰς ὁποίας ἐκεῖνος ἐστῆριξεν εἰς τοὺς διαδόχους του διὰ τὴν συνέχισιν καὶ προαγωγὴν τῶν φιλανθρωπικῶν καθιδρυμάτων του, δὲν ἐξεπληρώθησαν τελείως καὶ ἐπὶ μακρόν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔκπτωσις τῶν Τουρκικῶν χρεωγράφων εἰς ἃ ὑπενδύθη μέρος τῆς περιουσίας συνετέλεσεν εἰς τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τῶν ἑκπαιδευτηρίων.

Τὸ 1887 εὐρισκόμεθα πρὸ μιᾶς δίκης τὴν ὁποίαν ἡ κοινότης τῆς κώμης Ἐπιβατῶν ἤγειρεν ἐνώπιον τοῦ Διαρχοῦς Ἐθνικοῦ Μικτοῦ Συμβουλίου τῶν Πατριαρχείων διὰ τῆς μοναχοροδημογεροντίας τῆς ἐναντίον τῆς χήρας Σ. Ἀρχιγένους καὶ τοῦ θετοῦ υἱοῦ του Φωτίου Ἀρχιγένους κακῇ διαχειρίσει τῶν ἀφιερωμάτων. Στηριζομένη αὕτη εἰς τὸν πρῶτον βακφιὲν τὸν ἐκδοθέντα τὴν 13 Μουχαρρέμ τοῦ 1280 (1864) τὸν προαναφερθέντα καὶ διαλαμβάνοντα μεταξὺ ἄλλων :

»Ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου τούτου (τῶν Ἐπιβατῶν) νὰ ἐποπτεύωσιν ἀμφοτέρω τὸ βακούφιον τοῦτο καὶ νὰ λαμβάνωσι γνῶσιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ ἐπιστάτου.

»Καὶ ὅτι καθ' ἕκαστον ἔτος νὰ θεωρῶνται οἱ λογαριασμοὶ τοῦ ἐπιστάτου βακουφιᾶς διὰ τοῦ ἱεροδικαστηρίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου».

Καταγγέλλει τοὺς ἐκτελεστὰς τῆς Διαθήκης τοῦ αἰοιδίμου Ἀρχιγένους καὶ διαχειριστὰς τῶν καθιδρυμάτων του ὡς ἐλλειμματίας καὶ ζητεῖ νὰ εἰσπραχθῶσιν παρ' αὐτῶν δύομισι περίπου χιλιάδες λιρῶν χρυσῶν.

Τὰ ἐπιχειρήματα τῶν διαχειριστῶν τῶν Ἀρχιγενείων, τὰ ἀρνούμενα ἐκ τῶν διατάξεων τῆς τελευταίας βουλήσεως τοῦ Σ. Ἀρχιγένους μένουσιν ἀνίσχυρα. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον λαβὼν ὑπ' ὄψιν τοὺς 3 βακφιέδες 1864, 1869 καὶ 1871, τὰ πατριαρχικὰ σιγγίλια τοῦ 1869 καὶ 1879 καὶ τὴν διαθήκην τῆς 23 Αὐγούστου 1873 ὑπὸ τὸ ὄνομα δέχεται ὡς νόμιμον καὶ βάσιμον τὴν ἀγωγὴν τῆς Κοινότητος Ἐπιβατῶν καὶ διὰ προδικαστικῆς ἀποφάσεως ὑποχρεοῖ τοὺς ἐναγομένους παμψηφεῖ νὰ λογοδοτήσωσιν ἐνώπιον τριμελοῦς ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπῆς διορισθείσης ἐξ ὀφφικίου καὶ τῆς ὁποίας πρόεδρος ὠρίσθη ὁ Μητροπολίτης Μιτυλήνης Κωνσταντῖνος.

Ἡ δίκη ¹⁾ ἐγέμισε πικρίας τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀτυχοῦς χήρας Σαράντης Ἀρχιγένους, τῆς γνωστῆς εἰς τὴν περιφέρειαν ἐκείνην τῆς Θράκης ἀπλῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Κυρίας. Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ διαχείρισις τοῦ Διδασκαλείου θηλέων, τοῦ μόνου λειτουργήσαντος ἀνελλιπῶς, διότι τὰ ἄλλα Ἀρχιγενεῖα ἱδρύματα ἔκλεισαν τὰς θύρας των μαζὶ μὲ τὸν θάνατον τῆς Ἑλένης Ἀρχιγένους ἐπισυμβάντα ἐν Ἐπιβάταις τῇ 25ῃ Ὀκτωβρίου 1890, εἶχε περιέλθει εἰς Πατριαρχικὴν Ἐπιτροπὴν.

Ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης ἐκ τῆς συζύγου του Ἑλένης δὲν εἶχεν ἀποκτήσει τέκνα. Ὡς ἐκ τούτου εἶχεν υἱοθετήσῃ τὸν ἐκ Μαδύτου Φώτιον

¹⁾ Τὰ τῆς δίκης τῶν Ἀρχιγενείων, ἡ διαθήκη, οἱ βακφιέδες καὶ τὰ σιγγίλια εὐρίσκονται δημοσιευμένα εἰς τὴν «Ἐκκλ. Ἀλήθειαν» Κων/πόλεως ἔτος Η' (1887).

Κωνσταντίνου, ἱατρὸν, τὸν ὁποῖον ὥς εἶδομεν εἶχεν ὀρίσει διὰ τῆς διαθήκης του καὶ ὥς ἐκτελεσθῇ αὐτῆς καὶ διαχειριστὴν καὶ ἐπιστάτην τῶν Βακουφίων του μὲ κληρονομικὰ δικαιώματα ἐπιστάσις. Ἀλλὰ ὥς εἵπομεν τὰ δικαιώματα αὐτὰ τοῦ μοντεβελλῆ δὲν τὰ ἐξήσκησαν τὰ τέκνα τοῦ Φωτίου.

Ὁ Σ. Ἀρχιγένης ἐκτὸς τῆς φιλάνθρωπίας του διεκρίθη ἐνωρίτατα καὶ ὥς δόκιμος συγγραφεὺς. Σπουδάζων ἔτι ἐν Παρισίοις ἐξέδωκε γαλλιστὶ καὶ ἑλληνιστὶ Ὑγειονομίαν, ἢ κανόνας πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγείας. Εἰς τὴν γαλλικὴν ἐκδοσὶν του μάλιστα, τὴν ὁποίαν ἀφιερώνει εἰς τὸν Σουλτάνον Ἀβδούλ - Μετζήλ, λέγει πρὸς χρῆσιν τῶν κατοίκων τῆς ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας.

Αἱ ὑποθῆκαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἀρχιγένης συνιστᾷ διὰ τοῦ συγγράμματος του ἐκείνου, διαπνέονται ἀπὸ τὸν ἄκρατον πατριωτισμὸν του καὶ ἀποκτῶσιν ἀκόμη μεγαλύτεραν ἀξίαν, ἐὰν ἀναλογισθῇ τις τὴν ἀμάθειαν, ἢ ὁποία ἐβασίλευε τότε εἰς τὰς τουρκοκρατούμενας χώρας.

Προτοῦ δ' ἀποθάνῃ ὁ ἀλήστου μνήμης οὗτος ἀνὴρ ἠντύχησε νὰ ἴδῃ τοὺς Θράκας συναισθανομένους τὴν ἀνάγκην τῆς συσσωματώσεως καὶ τῆς ὁμαδικῆς ἐνεργείας, ἀρετὰς τὰς ὁποίας εἶχεν ἐξαφανίσῃ ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς ἢ μακρὰ δουλεία, καὶ ν' ἀνακηρυχθῇ πρόεδρος τοῦ ἀρτισιστάτου τότε κατὰ τὸ 1872 ἐν Κωνσταντινουπόλει Θρακικοῦ Συλλόγου, σκοποῦντος τὴν ἐνίσχυσιν καὶ διάδοσιν τῆς παιδείας εἰς τοὺς ἑλληνικοὺς δῆμους τῆς Θράκης.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Σαράντης Ἀρχιγένης. Ἄς εὐχηθῶμεν καὶ ἂς ἐλπίσωμεν, ὅτι οἱ πρόσφυγες θράκες ἐξόριστοι εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα, συναισθανόμενοι βαθύτερον ἤδη τὴν ἐθνικὴν των ἀλληλεγγύην δὲν θὰ παύσωσιν ἐργαζόμενοι σύμφωνα μὲ τὰ πατροπαράδοτα ἥθη καὶ τὴν μακράκινα ἱστορίαν των διὰ τὴν δημιουργίαν μιᾶς καλυτέρας γενεᾶς, μιᾶς καλυτέρας αὐρίον.

Μιλτ. Σαραντῆς

ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Ἡ Ἀδριανούπολις, μία ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἀκροπόλεων τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἢ διατηρήσασα καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς εἰμαρμένης δουλείας τὰ σχολεῖά της, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν πρὸ τριῶν καὶ τεσσάρων αἰώνων ἄνδρες διαπρεπεῖς καὶ διάσημοι, ὥς ὁ Οὐζούνογλου, ὁ ἐκ Κορνοφωλέας Σταμάτιος Παπᾶς καὶ πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων ὁ ἐξ Ἀδρια-